

BES^eDA

E L E K T R O N S K A K N J I G A

Zofka Kvedrova

Amerikanci

O M N I B U S

BESeDA

Zofka Kvedrova

AMERIKANCI

Drama v štirih deajnjih

To izdajo pripravil

Franko Luin

franko@omnibus.se

ISBN 91-7301-338-2

beseda@omnibus.se

www.omnibus.se/beseda

OSEBE

Streharjeva Ančka, mlado dvajsetletno dekle.

Pečarjev Lojz, nje ljubi.

Pečarica, bogata kmetica in vdova.

Kmet **Žagar**.

Njegov sin **Matijče**.

Metka, njegova ljubica.

Kregar, nje oče.

Torbarček.

Alenčica, njegova žena.

Čevljar **Košir**.

Tona, njegova žena.

Dolenc, krčmar.

Dolenčevka, njegova žena.

Zima, kočar.

Zimovka, njegova žena.

Zavrle, kolar.

Zavrletovka, njegova žena.

Amerikanec.

Gospodična **Ema**.

Učitelj.

Dva voznika, kmetje, kmetice, fantje, dekleta in otroci.

Prvo dejanje se vrši pred Božičem, drugo v avgustu, tretje koncem septembra, četrto po Vseh Svetih.

PRVO DEJANJE

Zima je. Večeri se že. V Dolenčevo krčmo, ki stoji ob cesti, prihajajo ženske in otroci. Stiskajo se okoli peči. Zadaj so vrata na cesto, na vsako stran vrat okno, na levo je peč in vrata v kuhinjo. V krčmi so mize, klopi, po stenah slike. Soba je okajena, toda prijazna, kakršne so vobče vaške gostilne.

PRVI PRIZOR

Dolenc, Dolenčevka

Krčmar Dolenc *sedi pri mizi v kotu blizu okna in čita Mohorjev koledar. Prižgal je vivček in puši.* Slabi časi, povsod so slabi časi!

Dolenčevka, *okrogla in živahna krčmarica prihaja iz kuhinje.* Ali se tebi lepo godi, mož! Jaz sem bila v hlevu pri svinjah. Nič ne bo z njimi letos. Mučim se in mučim, pa nič!

Dolenc. Saj pravim, slabi časi povsod. Še po knjigah se pritožujejo. Bral sem, vidiš . . .

Dolenčevka. Bral, hm . . . Ti lepo sediš, jaz pa delam, to je razloček.

Dolenc. Saj bi tudi jaz rad delal, samo kaj? Kaj bom jaz kahal, kravo molzel in na potoku perilo pral? To je za ženske.

Dolenčevka. Za ženske! Čudno je to, da vi dedci toliko lenarite, za nas ženske pa je v petek in svetek, v slabih in dobrih časih delo enako. Tri dedce imam, tebe in dva sina, pa ste se dosti odpočivali. Samo jaz se peham od zore do mraka.

Dolenc. Ti, jutri pojdem na pošto. Joško je pisal, da se jima obema slabo godi pri vojakih. Moramo jima poslati kakšen krajcar.

Dolenčevka. Pošlji, za drugo tako nista. Samo jemati znata. Pošljite . . . vedno: pošljite! Ali prej ni nobeden mislil na to, da bi si prihranil počen groš za silo. To se vidi — tvoja kri! Jaz samo ne vem, zakaj si možki! Na gorkem sedi, pa bere!

Dolenc. Na gorkem — — ha ha! Ves trd sem, tako je mraz tu pri oknu. Pojdi, pojdi pa naloži še eno klado v peč. Ljudje bodo prišli s pota. Vsak se rad ogreje.

Dolenčevka. Danes se ne bodo mnogo greli, boš videl. Če se pride pred Božičem domov, ni denarja v žepu, da bi se greli v krčmi. Tako je. Ampak naj bo. Človek je kristjan. Čeprav imamo malo drv to zimo, da veš. *(Odide v kuhinjo.)*

DRUGI PRIZOR

Dolenc. Koširjeva Tona.

- Tona** *vstopi. Stara je kakih trideset let, suha in klepetava.* Ježeš, al' je mraz! Kaj ste sami, kaj ni še nikogar!
- Dolenc.** Ne, še nikogar ni. Velik sneg je, težko se hodi. In pa daleč smo od železnic.
- Tona.** Kaj ne, kakšna nesreča je to za vas! Težka bo letos, ko pridejo moški že pred Božičem domov in brez zaslužka. Jaz sem rekla svojemu, naj ne hodi od doma, letos. Res se prinese stopetdeset, dvesto goldinarjev s Hrvaškega, če so šume količkaj, ali doma bi bil tudi zaslužil krajcar. Krajcar, res, ne goldinarja. Ali gotovo je le gotovo.
- Dolenc.** Eh, nobeden ne bi šel, če bi vedel, da bo slabo. Vašemu je še nekako. Čevljar je, zasluži tudi doma. Drugi pa doma ne zaslužijo ničesar. Živeti se mora, a brez groša še ovsenjaka ne kupiš.
- Tona.** Res je. Hudo je na svetu, ali drugim je še huje. Jaz pravim tako: bosí ljudje ne morejo hoditi. Živelo se bo do smrti, kakor se bo.
- Dolenc.** Če se spomnim kako je bilo včasih! Ljudje so prišli s Hrvaškega, vsak je imel denarja kakor

smeti in pilo se je . . . Ali zdaj bi bilo najbolje, da bi snel smrečico nad vrati in jo vrgel v peč.

Tona. I kaj bi tisto! Vam tudi ni take sile. Ljudje ga bodo pili vedno. Potrebno je včasih za zdravje in veselje. In vi od tega lahko živite.

Dolenc. Jaz in žena že. Ali sinova sta pri vojakih, in nobenemu ne zdrži krajcar pod palcem.

Tona. Razvadili ste ju, to je. Lepa fanta ali premalo pameti, to je. Preposkočna sta. Jaz se čudim. Zakaj vaša Neža je imela od nekdanj trdo roko in vajeti je držala na kratko.

Dolenc *s smehom.* Eh, kaj bi, po meni sta. Jaz sem bil vesel fant.

Tona. Pravili so mi, pravili. Nu kaj, če je bil človek malo v šolah, pa se ga prime . . .

Dolenc. Kaj bi tisto! Samo dve latinski imam. Ali vroča kri, to je. Se bodeta že vgnala tudi ona dva.

Tona. O, gotovo! Samo, da dobita taki ženski, kakršna je vaša Neža. Ta je huda.

Dolenc *smejè.* To je pa res. Huda kot vrag.

TRETJI PRIZOR

Prejšnja. Dolenčevka.

Dolenčevka *prihaja iz kuhinje.* Glej, glej. Tona, ti si prišla že čakati.

Tona. Spodobi se.

Dolenčevka. Saj se ne gledata preveč rada z možem, ko je doma. Pravijo, da te pretepa . . .

Tona. I, vse se govori. Ampak jaz mislim, da je še vedno lepše, če pleše žena po moževi muziki, kakor pa narobe.

Dolenčevka. Lepše gori ali doli, koristneje bi bilo že, če bi se moški obračali, kakor bi godle me. Jaz imam tri, zato to vem. Bogati bi bili lahko, bogati. Ali on je vse zakartal svoj čas, sinova sta pa po njem. Za nič kri!

Dolenc. Samo ne govori! Vsak ima svoje muhe, dokler je mlad.

Dolenčevka. Oh da, to imaš prav. Jaz sem imela tudi svojo muho, a to si bil ti. A ti si še malo več kot muha. Sršen si, vražji.

Dolenc. Samo nikar tako grobo. Jaz sem spokorjen grešnik, saj vidiš. Ne kartam, ne pijem, čeprav sem oštir. In štedim tudi, vsaj že deset let.

Dolenčevka. Zato sta sinova začela. Lahko se postavljaš, lepa sinova imaš. Dva falota!

Dolenc. Tvoja sta ravno toliko kot moja.

ČETRTI PRIZOR

Prejšnji. Pečarica.

Pečarica, *okoli petdeset let stara, zelo energična ženska*. Slaba pota so, zameti, človek pride komaj skozi vas. Kaj jih še ni?

Dolenčevka. Ni jih še, strinja. Kaj ste prišli čakati sina? Vesel bo.

Pečarica. Prišla sem, da vidim čim prej, kako se mu je njegova trma obnesla, ha ha! Prav vesela sem, da se mu je tako slabo izplačalo. Še po denar je pisal za pot.

Tona. Vsi so pisali. Tudi mojemu sem poslala dvanajst goldinarjev, da more domov. Nesreča je to, strinja, nesreča!

Pečarica. Mojemu Lojzu privoščim. Kako se je postavljaj! In vse zaradi tiste Streharjeve . . . Prosim vas, gostačeva! Kaj bi taka pri naši hiši. Ko lahko dobi deset bogatih nevest. Bogatih pravim. Pet tisoč mora imeti najmanj.

Dolenčevka. I, pa saj ste sami bogati in samo Lojza imate. Naj vzame tisto, ki mu je všeč.

Pečarica. Sebi enako naj vzame. Beračica je za berače, gostačeva za takšne, ki sami nimajo nič.

Tona. Ampak Lojz pravi, da ne vzame druge. Ančko ali nobene.

- Pečarica.** Bomo videli. Sreča, da je bil moj ranji mož toliko pameten in je meni vse zapisal. Če me Lojz ne bo poslušal, ne dobi niti krajcarja do moje smrti. In jaz bom še sto let stara, kaj Dolenc?
- Dolenc.** Gotovo. Iz kremenite rodbine ste. Siromak, ranjki, ni bil tako krepak.
- Tona.** Če bi bil on živ, bi bil Lojz že oženjen z Ančko. Ranjki je bil dober.
- Pečarica.** Dober, ali nespameten. Da nisem jaz skrbela za hišo, ne bi imeli nič. Ampak zato tudi pravim: Lojz, ti boš delal po moji volji, če ne pa še groša ne, še groša!
- Dolenčevka.** Ampak radi ga imate le. Po taki mečavi ste prišli čakati. Vaša hiša je daleč in na samem.
- Pečarica.** O, to je pa druga stvar. Rada ga imam že. Kako ga ne bi imela rada, ko je moj edini. Ampak poslušati mora. Jaz sem bolj pametna ko on. Nu, ali on se bo še ugnal. In morda še kmalu.
- Tona.** Mislite? On je trmast kot Vi. Vaša kri, kaj bi drugo.
- Pečarica.** Saj mu tega ne zamerim. Prijatelja sva. Prijazna sem z njim, ne kregam se. Le to sem rekla: Gostačeva ne bo prišla v mojo hišo, pa amen.
- Tona.** Zato je odšel z drugimi na Hrvaško.

Pečarica. Da, mislil je, bogsigavedi kakšno sramoto mi bo s tem napravil in kako se bom jezila . . . Smejala sem se.

Dolenčevka. O ne, on je šel največ zaradi tega, da prisluži kaj denarja. Če bi bil prinesel kaj pod palmcem, pa bi se bil oženil z Ančko in odšel na gostijo z njo. Tako je govoril.

Pečarica. I naj govori. Naj ima veselje. Se bo že naveličal. Ko bo videl, da se denar ne pobira na cesti, ga že pamet sreča. Saj lahko čakam.

PETI PRIZOR

Prejšnji. Zimovka, Zavrletovka, Torbarček in njegova žena Alenčica prihajajo vsi hkratu v sobo.

Torbarček. Naj vam Bog zdravje da, kristjani božji!

Dolenc. Kaj si pa ti prišel? Ti nimaš nobenega, na kogar bi čakal.

Torbarček. Imam, bratec, imam. Svojih torb čakam. Ej, škoda, da se vračajo tako hitro. Preveč nove se bodo vrnile. Pred Božičem, prosim vas! — To ni prav! Slabo bo za vse. Tudi za me, tudi zame. Malo žganja daj, oštir! Slivovke.

Dolenc. Saj drugi tako nobeden nič ne pije.

Torbarček. Kaj bodo ženske!

Zavrletovka. Kje bi vzele! Celo hišo otroka in nič zaslužka . . .

Zimovka. Jaz sem pisala svojemu, naj ne hodi domov, če je količkaj zaslužka. Odpisal mi je, da stradajo. Delajo kot črna živina. Ali šuma je slaba. Ne zaslužiš krajcarja. Še ob zdravje bi se pripravil, če bi ostal. Pa sem si mislila: če je taka, naj bo rajši doma. Kuhalo se bo slabo, ali nekaj boba in krompirja bo tudi zanj.

Zavrletovka. Izposoditi sem si morala, da sem mu mogla poslati tistih deset goldinarjev, ki je ponje pisal.

(Jokavo.) Kako se bo pri nas živelo to zimo, to sam Bog ve!

Tona. Čudim se, da jih še ni.

Dolenčevka. Slaba cesta je in pa počivajo, gotovo počivajo na poti po vaseh.

Tona. Spomladi se pripeljejo na vozech in z muziko.

Zimovka. Spomladi imajo denar, pred Božičem pa se pride s praznimi rokami. Moj se je pred štirimi leti vrnil tudi tako.

Tona. Skoro vsako drugo, tretje leto jih pride nekaj iz vasi nazaj tako ob tem času. Na slab pridelek nalete, pa je treba pustiti vse in vrniti se sredi zime.

Torbarček. Ko sem še jaz hodil proč, ni bilo tega. Trideset zim sem bil v šumah, pa se mi ni zgodilo kaj takšnega. Ali dandanes je vse goljufivo.

Alenčica. Ti pa veš! Boga zahvali, da si živ.

Torbarček. Hvalim, stara moja, hvalim. Vidiš, tebe pa mojo torbo, to dvoje mi je Bog dal. Oboje imam rad. Belo morje Adrijansko, da je res. Pij! Alenčica, pij!

ŠESTI PRIZOR

Prejšnji. V sobo prihiti Kregarjeva Metka, močno, rdečelično dekle.

Metka. Kaj jih še ni?

Torbarček. Bodo že prišli, potrpi. Na, sem sedi in počakaj. Uh, ali se postavljamo. Zdaj pa ne vem, skoraj da si mi še bolj všeč kot moja Alenčica.

Tona. Si prišla očeta čakati?

Metka. Koga drugega?!

Tona. I nu, Žagarjevega Matijca. Govori se po va-si . . .

Metka. Dolgi jeziki.

Tona. To je prav, če ni res. Matijče pravi, da hoče samo bogato. On je za denar.

Metka. Zakaj pa lazi za menoj?! Kdo ga prosi!

Tona. Vidiš, vidiš, je pa le res, kar pravijo . . .

Metka. Nič ni res. Jaz. ga še pogledam ne.

Torbarček. Zakaj ga ne bi pogledala?! Lep fant je in ti si fletno dekle. Taka roba se lahko gleda. Tudi jaz sem bil mlad, kaj Alenčica, pa vem, kako je to.

Alenčica. Kaj boš! Zdaj si star, ne pozabi tega!

Torbarček. Če le tebe pogledam, pa se spomnim. Ti tudi nisi več tista Alenčica, ki sem se zanj otepel s fanti.

Alenčica. Molči, molči. Vedno avšáš take norije. Že stokrat sem pozabila vsega. *{K drugim.}* Rod sva šla obiskat v Srednjo vas. Pri Grebenčevih imajo zopet majhno. Pa sva nesla štruco. Stara Grebenčevka je moja polusestra.

Torbarček. Čakaj, ko sva že tukaj, bova že še malo strpela. Pa bi res rad videl svoje torbe. Tako lepo sem jih naredil v jeseni. Z lisičjo kožo in zajčjimi tačicami sem jih obšil in nakinčal. Zdaj jih nosijo pred Božičem nazaj še cele. Nič ne bo za služka drugo jesen.

Dolenc. Zdi se mi, da gredo. *(Odpre vrata in stopi na cesto. Od tam:)* So že tu.

SEDMI PRIZOR

V sobo se drenjajo kmet Žagar, njegov sin Matijče, Zavrle, Zima, čevljar Košir, kmet Kregar, Pečarjev Lojz in drugi možje in fantje. Na nogah imajo škornje, na glavi kučme ali polhovke; oblečeni so v debele ali kratke zimske suknje in v hlače irhovke ali pa v sivo domačo volneno prejo. Vmazani so, obleka je obnošena. Vsak ima ob strani natlačeno lovsko torbo, na rami tesarsko sekiro in večji ali manji sveženj. Nekateri imajo dolge in široke žage, kakršne se rabijo v gozdovih.

Žagar *visok in močan možakar.* Vražjo pot smo imeli in „lep“ zaslužek! Ko sem zagledal našo vas, sem zaklel.

Torbarček. Ej, nerodno je to, nerodno, priti pred Božičem.

Žagar. Prokleta, verjemi. Denar je potreben, kot sol. Spomlad bo prišla, davke bo treba plačevati, delavce najemati, kakšno živinče kupiti, pa ni-maš s čim. Roke imaš, kakor medved, (*pokaže roke*) zaslužiš pa nič z njimi.

Zavrle *pozdravlja ženo.* Taka je, glej. Lačni in prazni smo prišli, kot ciganje. Kaj pa otroci?

Zavrletovka. Kaj bi?! Nagi so napol, obuti nimajo kaj in kruha je malo. Sem mislila, da mi ti kaj pošlješ za Božič, se je pa tako zgodilo . . .

- Zavrle.** Najrajši bi se obesil, veš. Da pošfen človek danes še za kruh ne zasluži! Taka pravica je na svetu! Drugi se pa mastijo in ne vedo kaj bi žrli.
- Kregar** *pozdravlja hčer, potem k drugim.* Politika je kriva, ljudje, politika! Naši poslanci so za nič. Če bi bili poslanci za káj, bi imeli dela in zaslužka zadosti. Jaz bi že povedal cesarju. Politika pravim.
- Dolenc.** Ali bodete kaj pili?
- Žagar.** Kaj bomo pili, ko ni denarja! Na, pa naj bo. Natoči pol litra slivovke, naj se napijejo na moje zdravje. Da se bo vedelo, da sem podžupan. Bom že plačal. Moje posestvo je prvo v vasi.
- Dolenc.** Cel sod upam, če hočete . . .
- Žagar.** Ni treba. Ampak sramota je to, da moram piti merico slivovke na vero. Taki časi so to, glejte, da Žagar na vero pije. (*Toči.*) Na zdravje! In pijte!
- Matijč** *Metki.* Kaj si ti tudi prišla čakati?
- Metka.** Zakaj bi ne?!
- Kregar.** Ali jo vidiš, kakšna je! Kakor jabolko, takšna je. Ej, škoda, da te ranjca ni učakala. Pridna punca si in postaviš se. Kar je res, je res. Zakaj pa Francelj in Micka nista prišla s teboj?
- Metka.** V šoli sta.
- Matijč.** Kaj bo, kadar se vam bo Metka omožila? Brez gospodinje boste!

Kregar. Težka bo, težka! Pa mlada je še. Lahko še počaka.

Matijče. Dajte ji kaj dote, pa jo bom jaz vzел.

Kregar. Dota, he, he! Saj vidiš, kakšno doto sem letos zaslužil! *{Vzame prazno močnjo iz žepa in jo obrne.}* Še kraljarja ni ostalo za seme. Ali jaz to pravim, če bi bila politika drugačna . . .

Pečarica sinu. Nu, daj, pokaži se, da vidim kako se postaviš! Jaz sem ti prerokovala, da bo tako. Ali se mi dobro zdi, da se ti je tako obneslo!

Lojz mlad, močan in lep fant. Grdo je to, mati, da se veselite. Drugi imajo otroke doma, zadolženi so, in nesreča je to velika, da se je cela zima tako izjalovila. Kaj bodo počeli celo leto brez zaslužka!

Pečarica. Nu, nu! Jaz se samo zate veselim, ne za druge. Ha, ha ali si kaj težko pisal meni po denar, kaj?

Lojz. Mati, veste kaj bi vam svetoval: Nikar preveč . . . Pretrgalo bi se. Zakaj ste mi pa pisali taka hinavska pisma, da ste v skrbeh zaradi mene in naj pišem, če sem potreben?!

Pečarica. I nu, tvoja mati sem. In rada te imam vseeno. Enkrat se boš že ukrotil.

Lojz. Tega bodete dolgo čakali.

Pečarica. Dolgo ali kratko, jaz sem potrpežljive krvi. Ampak poda se ti sekira in torba. Še skoro bolj

vseč si mi kot takrat, ko si bil vojak. Vidiš, kako si neumen! Kako lepo bi se nama godilo, če ne bi imel take trme. Jaz sem dobra, fant, jako dobra, če si moje pameti.

Lojz. Jaz sem svoje, mati. Tako je. Vsak ima svojo glavo.

Pečarica. Pa svoj želodec tudi. Saj veš, kakšnih misli sem. Ena pamet, ena skleda, dve pameti, dve skledi. In tvoja bo prazna, verjemi.

Lojz. Bomo videli!

Pečarica. Saj vidiš!

Košir *pozdravlja ženo.* Na, glej, Tona, spet te bom gledal celo zimo . . .

Tona. Brez beliča pride, pa se še nekaj usaja . . . Zakaj nisi ostal tam, kjer si bil, če ti nisem zadoستي lepa.

Košir. U-uh! Ali si ga videl osata! Suho je in zbadljivo! Če je mošnja prazna, hlače so še cele, ljuba moja Tona. Irhaste so, dolgo držé. Jaz sem gospodar v hiši z denarjem ali brez denarja. Tega ne pozabi!

Tona. Kregal bi se rad, to vidim. Še roke mi nisi dal, pa bi me že pretepal, kaj? In potem pravijo sosedé, da sem jaz kriva, če ni pri nas miru pri hiši.

Zavrle. Tako, popili smo, zdaj pa pojdemo domov.

Drugi. Pa res! Pojdimo! Kasno je že. Večeri se.

Torbarček. Tudi midva pojdeva, kaj stara? Sem mislil, da bom videl svoje torbe še le o Veliki noči oguljene ali petične, pa ste jih prinesli nove in prazne. Ej, narobe svet! Jaz imam trideset zim, ampak takrat so bili boljši časi. Torbe so se drugače trgale. Vsako leto je bilo treba kupiti drugo. Denarci so se služili na debelo. Kakor žira smo jih imeli.

Žagar. Minilo je. Zdaj so žulji v ceno.

Kregar. Ampak, če bi bili naši poslanci kaj vredni, bi mi drugače živeli. Politika, ta je napačna, politika . . . *(Pripravljajo se k odhodu.)*

Dolenčevka. Pa ostanite še malo. Zakurila sem v peč, kar se je dalo, samo da bi bilo bolj toplo, da bi se lepše ogreli. Zdaj pa greste tako hitro.

Žagar. V adventu ni cvenka in ni veselja. Spomladi, po Veliki noči smo se drugače vračali. Kakor da bi šli od ženitovanja. Plesalo se je in cvrlo; pilo in pelo. Ali brez groša bi človek rajši klel kot ukal. Slaba bo letos, slaba.

Dolenc. Vem, vem. Ej, malo vina bomo iztočili!

Kregar. Tako je. Malo. *(Hčeri.)* Pojdi dekle, se še doma kaj pomenimo.

Zavrletovka trpko. Časa bomo imeli zadosti celo zimo. *(Odhajajo.)*

OSMI PRIZOR

Dolenc, Dolenčevka, Pečarica, Lojz.

Pečarica *sinu*. Ostani. Dolenčevka nama bo skuhala malo vina, kaj ne?

Dolenčevka. O, naenkrat bo gotovo. V peči gori.

Pečarica. Da ne boš rekel, da sem brez srca. Ves moker si!

Lojz. Snežilo je celo pot!

Pečarica. Se boš malo ogrel z vinom.

Dolenčevka. Zdravo je to, jako zdravo. Dobro bo in sladko bo. (*Odide v kuhinjo.*)

DEVETI PRIZOR

Prejšnji brez Dolencevke.

- Dolenc.** Vidiš, Lojz, kakšno mater imaš. Ne bi bila vsaka taka, ne. Druga te še pogledala ne bi, če bi naredil, kakor si ti naredil svoji materi. Doma je vsega dosti: blaga, polja, njiv, gozdov . . . Hiša kot grofija. Kruha dosti in dela dosti. Ali sin gre na Hrvaško, trame tesat in koruzne žgance jest.
- Lojz.** E, vsak ve sam najbolje, kje ga čevelj žuli.
- Dolenc.** Ampak vseč mi je to. Tvoja mati ne mara za dolge jezike in glej počakat te je prišla. Lepo je to. Kakor sem dejal — druga bi drugače.
- Pečarica.** Jaz z ljubeznijo, veste. Zakaj bi se kregala. Čakam, to je najboljšo. Enkrat že pride na moje.
- Lojz.** Ne vem mati, kako bo s tem.
- Pečarica.** To ti povem, dandanes se denar težko služi. A brez denarja ni nič. Kako se boš ženil, če nimaš beliča. Kako boš ženo redil, če še sam nimaš v kaj vgrizniti.
- Dolenc.** Resnična je ta, resnična.
- Lojz.** Zdrav sem in delaven. Toliko se že zasluži.
- Pečarica.** Saj vidiš, kako se zasluži . . . Poizkusil si.
- Lojz.** To je slučaj. Enkrat se človek nameri na nesrečo, a drugič gre po volji.

Pečarica. No, no veš, malokdaj gre po volji. Delavski kruh je pičel in trd. Ali ti si neumen! Jaz bi ti dala čez, glej . . . Gospodaril boš doma, hlapce boš imel, dekle. Tvoja beseda bo kaj veljala in danes ali jutri si še župan lahko.

Dolenc. Pametne besede, res.

Pečarica. Jaz vem za eno. Benčinovi bi dali svojo. Lepa je, denar ima, vsak bi bil vesel, če bi jo le dobil. To vzemi, vidiš.

Lojz. Eh, mati, kaj se mučite! Saj sem vam povedal, katero bi rad.

Dolenc. Ej, mladost, mladost! . . . Tema je, bom pa prižgal! (*Prižiga petrolejevo svetiljko, ki visi pod stropom.*)

DESETI PRIZOR

Prejšnji. Streharjeva Ančka.

Ančka *drobno in milo dekle, prikupljivega vedenja in lica. Oblečena je preprosto, ali čisto.* Dober večer! Prišla sem vprašat, če niso ostali tukaj pri vas? Skozi okno sem videla iti nekatere po hribu doli, ali očeta še ni.

Pečarica. He, he. Kaj se hliniš. Lojza si prišla čakati in loviti, pa ne očeta! Poznamo se.

Ančka. Jaz nikogar ne lovim, strinja. A to je res, da našega očeta še ni in mi smo v skrbeh.

Lojz *vstane.* Oče so ostali v Srednji vasi. Slaba pot je, pa niso mogli z nami do doma. Niso še popolnoma krepki.

Ančka. Zakaj ne? Kaj se jim je zgodilo?

Lojz. Nič takšnega. Nikar se ne boj. Veja jih je malo udarila, ko smo podirali neki stari hrast.

Ančka. Za božjo voljo! Mi nič ne vemo. Joj, joj, kako smo nesrečni, moj Bog! (*Zaihti.*)

Lojz. Nikar ne jokaj. Res ni nič hudega, verjemi. Drugače bi vam bili pisali. Pa nismo hoteli plašiti. Oče so krepki, čez štirinajst dni bodo zdravi kakor jaz.

Ančka. Oh, kako mi je hudo! Drugi so se vrnili vsaj zdravi, četudi brez zaslužka, a očeta je potrla!

- Lojz.** Ali verjemi, zdravi so že. Lahko bi bilo huje. Draga Ančka, le nikar ne jokaj! (*Pogradi jo po laseh.*)
- Pečarica** *priskoči in pahne Lojza proč.* Zdaj mi je pa že zadosti tega pijanstva! Lepo si imela izpeljano! Saj vsa vas ve, kaj se je zgodilo tvojemu očetu, samo ti da ne bi vedela?! Ha ha!
- Ančka** *prestrašeno.* Ne, mi res nismo ničesar izvedeli.
- Pečarica.** To ti povem, zastonj ga loviš, zastonj!
- Lojz.** Ali mati, kaj vam je?! Kaj vam je storila?!
- Pečarica.** Storila?! Ha ha! In še vprašaš! (*Ančki:*) Nikoli, nikoli ne bo tvoj, ti, ti, hinavkal Poberi se vun! Tu imaš, na tu! (*Udari jo z roko po obrazu.*)
- Ančka** *zajoka glasno.* Moj Bog, zakaj?! Saj nisem ničesar kriva! (*Zbeži vun.*)
- Lojz** *stisne pesti, zavpije.* Mati, zakaj ste to storili?! (*Pograbi klobuk in odbeži za Ančko.*)
- Dolenc.** Prenagli ste bili, strinja, prenagli! Težko se bo popravilo to . . .

(Zastor pade)

DRUGO DEJANJE

Poleti je in semanji dan. Pred Dolenčevo gostilno
 stoje mize. Par dreves raste pred vrati. Vse
 naokrog je zeleno in senčno. Ob strani se vidi
 kegljišče. Fantje kegljajo, se prepirajo,
 pogovarjajo in pojo. Vedno je čuti šum od tam.
 Dolenc in Dolenčevka hodita semtertja, v hišo, na
 kegljišče in nazaj ter strežeta gostom. Ob mizah
 sede ljudje, moški, ženske, fantje, dekleta;
 prihajajo in odhajajo. Metka je prišla pomagat
 Dolenčevima.

PRVI PRIZOR

Pred hišo sede okoli mize gostje, med njimi:
 Žagar, Zavrle, Košir in Pečarjev Lojz.

Žagarjev Matijče *prihaja od desne. Za klobukom ima viržinke in pero. Puši. Vstavi se in zavriska.* Juh, danes je semenj! Veseli bodimo!

Metka *hiti od kegljišča sem.* Ti si, Matijče?! No, kaj si mi kupil na sejmu?

Matijče. Srček sem ti kupil, Metka! In bonbonov, lecta! Na vzemi! *(Ponuja ji polno prgišče.)*

Metka *vzame in spravlja v žep, ki ga ima prišitega na predpasniku.* Koliko si pa že razdelil, kaj?

Matijče. Nič.

Metka. Ne verjamem. Ti hodiš za vsako.

Matijče. Samo za teboj. Ali ti me ne maraš. Ali slišiš? *(Od daleč se sliši harmonika.)* Pri Vrhovcu imajo muziko. Pojdi z menoj plesat.

Metka. Ne morem, saj vidiš, da imam tukaj posla.

Matijče. Pa mi daj vsaj ta nageljček, *(Vzame ji nageljček raz prsi in si ga zatakne v gumbnico)* Ti, Metka, nocoj pridem pod okno.

Metka *hihita.* Pod moje okno ne sme nihče.

Matijče. Tudi jaz ne? Sem mislil, da si moja.

Metka. Kdo bi ti verjel?!

Matijče. Če ti pa pravim, da te imam tako rad, da bi kar . . . *(Zavriska.)* Juh! *(Tiho.)* Nocoj pridem.

Iz kegljišča kličejo. Sem pojdi, Matijc! Bomo kegljali! *(Drugi glas.)* In pili. *(Tretji glas.)* Pa peli!

Matijče. Saj že grem! *(Metki.)* Nocoj, srček!

DRUGI PRIZOR

Prejšnji. Torbarček.

Torbarček *prihaja. Preko rame mu visijo štiri lovske torbe.*

Iz žepov mu gledajo krtače. Metki. Dober dan, deklica!

Metka. Dober dan. Danes je vroče. Ali ste mnogo prodali?

Torbarček. Nič, draga moja, nič. Vina mi prinesi. Semenj je. Nisem ga pil že cel mesec. Še okusil ga nisem. Slabi časi so. Prej ga je človek vsaj vsako nedeljo in ob praznikih videl. Zdaj nimaš groša; še za močnik ne, kam li za vino! (*Gre in sede k mizi poleg Žagarja.*) Saj se lahko k vam sede, spoštovani gospod podžupan?

Žagar. Sedi! Ali neslan nikar ne bodi. Danes sem slabe volje.

Torbarček. Zakaj pa?

Žagar. Kravo sem prodal v nič. Ali moral sem. Ni beliča pri hiši. Težava je brez krajcarja. Lepa krava, fina dojenica. Vsaj trideset goldinarjev sem izgubil pri njej.

Torbarček. Kaj naj šele jaz rečem, ko še krave nimam. Samo torbe imam. Torbe in krtače. Ali preveč se me držijo, preveč!

Dolenc *pristopi.* Ali ste videli kedaj tako slab semenj? Saj ni nobenega človeka blizu. Prejšnja leta smo iztržili za par sto goldinarjev, letos nam pa ostane škoda.

Torbarček. Ali ste že slišali? Nekakšen Amerikanec je prišel na semenj. Gosposlično iz pošte pozna. Pravijo, da jo snubi.

Dolenc. Kaj je z njim?

Torbarček. Ta pravi, da pustimo vso to beračijo doma in pojdemo v Ameriko. Prstane ima na rokah in gosposki je. Oblečen, kakor grof in zlata je poln, kakor berač uši.

Košir. I, kaj praviš?! Meni se tudi zdi, da bi bilo bolje, če bi šel v Ameriko Indijancem škornje delat, nego da tukaj pri nas dreto vlečem.

Zavrle. Če bi imel denar, pa bi šel.

Torbarček. Prestari smo. To je za fante.

Žagar. Kaj prestari! Dva fanta pa še odtvegam.

Zavrle. Tam se lepo zasluži, pravijo.

Dolenc *Lojzu.* Zakaj pa ne kegljaš, Lojz?

Lojz. Danes me ne veseli.

(Od daleč se sasliši trobenta.)

Torbarček. Veselica bo pri Vrhovcu. Kaj ne pojdemo gledat?

Dolenc. I kaj bi hodili! Pri Vrhovcu je sama gospoda. Vse je strašno nobel, vino pa za nič.

Žagar. Zakaj bi ne šli pogledat?! Igrali bodo. Nekakšno komedijo, pravijo.

Torbarček. Ne mudi se. Dvakrat bodo trobili, kakor k maši.

Dolenc. K maši navadno zvonijo.

Torbarček. Zato pa trobijo, da je razloček.

TRETJI PRIZOR

Pečarica prihaja s Tono in Zavrletovko. Tona in Zavrletovka sedeta k moškim.

Pečarica *sede k drugi prazni mizi. Na pozdrave odgovarja hitro in s smehom.* Tako, vidite ljudje. Odkar sva vsak pod drugo streho, sva tudi vsak pri drugi mizi.

Žagar. Ne bodi otročja! Jaz bi bil vesel, če bi bil moj Matijče tak, kakršen je tvoj Lojz.

Pečarica. Saj nič ne pravim. Postaven fant. Če hodi drugam v dnino, namesto da bi materi pomagal, je to njegova stvar. Pa smo vseeno pokosilí ta teden pri meni. Vseeno.

Lojz. Plačat!

Pečarica. Kaj boš plačeval. Saj nisem kužna, da se mi tako umikaš.

Torbarček. Sprijaznite se. Kaj bo to. Midva z mojo Alenčico se še nisva sporekla. Bog ve, da ne.

Tona. Kje si jo pa pustil? Saj se je drugače vedno držiš za predpasnik, kot šolarček matere.

Torbarček. Lonce kupuje na sejmu, lonce. Kaj ste pa vi kupili, strinja Pečarica?

Pečarica. Ničesar nisem kupovala. Ampak tistemu agentu sem prodala za Orselijevo pilano smreke na Zalesju.

Žagar. Na Zalesju?! Fij! To je pa res lep gozd!

Pečarica. Pregosto je. Naj malo iztrebi.

Zavrle. To bo pa spet denarja!

Pečarica. Denarja pa. Pri meni ga je vedno dovolj. Petsto mi je dal danes in tisoč še dobim. Hišo bom popravila. In hleve bomo prezidali.

Torbarček. Vi ste edina, strinja, iz naše vasi, ki nima dolga in ki se ji lepo godi.

Pečarica. Imam pa drugo pokoro. Sin se ženi pri gostah. (*Sinu.*) Nu, kdaj bo pa ženitovanje?

Lojz. To vas nič ne briga!

Pečarica. Vem, vem. Slabo se živi sinko ob dninah, kaj ne? Ha, ha! Vidiš zato prašam. Če se boš ti ženil, se bom pa še jaz.

Torbarček. Ej, ej! Škoda, da imam že Alenko. Še nikoli mi ni bilo žal, da nisem vdovec, danes mi pa je. Ali ti, Žagar, ti bi lahko poprašal.

Žagar. Na, jaz nisem za take marnje. Saj vidiš, da šale zbija.

Pečarica. No, veste, iz šale je postala že dostikrat resnica. Ha, ha!

Žagar. Veš, prijateljica, taki pogovori se ti ne podajo.

Lojz. Plačat, oštir!

Dolenc *nosi vino mimo v kegljišce.* Takoj, takoj, samo malo potrpi.

ČETRTI PRIZOR

Prejšnji. Amerikanec.

Amerikanec. *lep, obilen človek, gosposko oblečen, z ameri-*
kanskimi čevlji na nogah, se obnaša kakor človek,
ki je videl mnogo sveta. Dober dan, ljudje! Ali ne
bo tukaj veselica?

Torbarček. Ta je, ta . . . (*kaže drugim*). Ne, veselica bo
pri Vrhovcu. Ali časa je še dosti. Semkaj sedite
k nam, gospod Amerikanec. Nam bodete pa
kaj povedali!

Žagar. Da; radi bi izvedeli, kako se pride v Ameriko.

Amerikanec. Po železnici in po morju. Nič lažjega, nego
to.

Torbarček. Ali ste bili že dolgo let tam?

Amerikanec. Pet let.

Zavrle. Kdo pa naj gre tja? Kakšen mora biti človek, ki
hoče tja?

Amerikanec. Zdrav, močan in pogumen.

Žagar. To smo mi vsi, prijatelj. Pa se zasluži?

Amerikanec. Zasluži. Hej, oštir, piva!

Torbarček. Jaz bi vam vino ponudil. Imenitno vino toči
naš Dolenc.

Amerikanec. Hvala, jaz pijem samo pivo.

Torbarček. V Ameriki se pije, haha! Kaj ne?

Amerikanec. Pije se. Ali pijan človek ni za Ameriko.

Zavrle. Ali si jo slišal?!

Torbarček. Eh, jaz nisem tak, da bi zameril. Ali vam je bilo vseč tam v Ameriki?

Amerikanec. Všeč pa. Prišel sem domov,. mislil sem, da bi ostal doma, pa ne pojde. Tesno je doma, ozko. Ej, v Ameriki je širok svet in svoboda. Tam so vsi enaki.

Košir. Gospod in hlapec?

Amerikanec. Da, gospod in hlapec. Gospod je bil včeraj še hlapec, in hlapec bo jutri gospod. Pamet pa roke, to edino velja tam.

Zavrle. Lepo je v taki deželi.

Amerikanec. Lepo. In vse lahko dosežeš, nikjer ni mej. Po vsem lahko iztegneš roke. Vse je tvoje. Oh, ljudje, toži se mi po Ameriki, verjemite, toži.

Pečarica. Pa zakaj ste prišli v naš kraj? Imate znance?

Amerikanec. Znancev ne. Tako, prišel sem. Odpočiti si hočem, mesec ali pa dva. Potem pojdem nazaj.

Pečarica. Pa vendar, lepše je, če je človek na svojem. Živiš v svoji hiši, gospodariš na svojem posestvu, sosedje te poznajo. In ko umrješ, vedo ljudje za tvoj grob, spomnijo se včasih na človeka . . . Če pa umrješ na tujem, to je žalostno. Kakor da bi kamen vrgel v vodo. Potopi se, voda pa gre naprej . . .

Amerikanec. Ha, ha, take besede so za ženske, možu pa ni mar, kdo bo hodil čez njegov grob. Moški hoče imeti svet v rokah, dokler živi. Doma vsi spimo, zunaj, tam v svetu, v Ameriki, tam pa vse živi. Drugačen zrak je tam. Ha, kako se tam vse giblje! In vse je blizu, vse je dosežno. Če si tukaj enkrat berač, si berač za večno.

Zavrle. To je pa res; od rojstva do smrti.

Amerikanec. Vidite, tam je pa taka, če si danes berač, čez deset let si lahko milijonar.

Tona. Milijonar, jejmine!

Košir. Da, ali človek mora biti učen za to.

Amerikanec. Kaj učen, nič učen! Nobenih izpitov in izpričeval ne zahtevajo. Ne moraš hoditi v šolo toliko in toliko let, ne moraš biti učenec in pomočnik toliko in toliko časa. Vrašajo te le, če kaj znaš in ne kako dolgo si se učil.

Košir. Ta je pa pametna! Jaz sem čevljar in vsak ve, da naredim čevlje za vsako nogo, špičaste, svetle in take na škrip, ali naši gosposki to ni zadosti. Moraš imeti bukvice od mojstra in nekakšna po-trdila — kaj vem kaj. Jaz nimam takšnih papirjev in pomislite, prepovedali so mi, da ne smem imeti učenca. Ne smem. Pravijo, da nisem mojster. Da bi ne smel šivati čevljev, ker nimam obrtnega dovoljenja. Kaznovali so me

že, naj jih sam vrag! Pri nas imamo proste obrti in drugačne obrti, pomislite. Štacunar si lahko, to je prost obrt, čevljar pa ne, to je drugačen obrt.

Torbarček. Da, da, tudi moje torbe pravijo, da so obrt. Kakšen obrt?! Ali oni hočejo, da je to obrt. Zaradi davkov veste, gospod Amerikanec.

Žagar. Da, to je res. Pri nas je gosposka zelo sitna. To moram reči, čeprav sem podžupan. Samo plačuj, plačuj! Če imaš kaj ali pa nič, to je vseeno.

Košir. V Ameriko pojdem, pa bo.

Tona. Veš, to boš pa mene vprašal prej. Kaj sem se zato poročila s tabo, da bom na stara leta brez moža?

Košir. Vprašal bi te! Malo bi se oddehnil, tam v Ameriki. Amerikanke so lepe, pravijo, in tam se lahko desetkrat ženiš. Če bi bila tukaj pri nas Amerika, bi se s teboj že zdavnaj razporočil. Pa s kakšnim veseljem!

Tona. Moj bog, moj bog! Samo da te ni strah kazni božje, da govoriš takšne brezverske reči.

Zavrletovka. Meni bi bilo pa vseeno, če bi šel moj mož v Ameriko, samo da bi kaj domov pošiljal! Huda je, če ima človek toliko otrok kakor mi.

Košir. Saj ste kmetje in ne kočarji ali gostači kot nas eden.

Zavrletovka. Kaj nam pomaga kmetija! Zadolženi smo, letine so slabe in pri živini tudi ni sreče. Huda je, huda.

PETI PRIZOR

Zima, Zimovka in Kregar prihajajo. Zima in Kregar nosita eden vile, drugi konjski komat. Zimovka ima v cekarju kuhalnice, ruto, par otroških čevljev in srp, v drugi roki novo golido. Vsi sedejo k Pečarici.

Kregar. Kje je moje dekle?! Metka! Metka!

Metka *priteče s kegljišča.* Kaj pa je, oče?

Kregar. Vina nam daj! Hm, hm, kako se ti poda, glej. *(Drugim.)* Moral jo bom dati kakšnemu oštirju. Fletna krčmarica bi bila.

Zima. Slab semenj, dragi sosedje, slab semenj. Živina pod ceno, kupcev pa nič! Prignal sem kravico na prodaj, potrebujem denarja, ko sem pa videl, da bi jo moral dati v izgubo, sem rekel Mihi, svojemu fantu, naj jo žene spet domov. Pa rajši čakam, da mi jo drugi prodajo, kakor da bi jo prodajal sam tako pod nič.

Zimovka *Pečarici.* Blagor vam, strinja. Brez skrbi živite. Prej so moški vsaj s Hrvaškega prinesli nekaj desetakov, zdaj je pa še to minilo. Vsaka tretja zima se izjalovi.

Zavrle. V Ameriko pojdemo.

Zima. Saj bi bilo morda res prav, če bi se človek upal.

Torbarček. Ta se je upal, glej! Ta gospod je Amerikanec, vidiš. Kmet je bil kot mi. Irhaste hlače je nosil.

Amerikanec. Platnene, platnene. In nisem bil kmet. Moj oče je bil gostač in je hodil po dninah. Zdaj pa si lahko kupim kmetijo in ne eno najslabših. Za dvajsettisoč goldinarjev se že dobi kaj lepšega.

Žagar. Dvajset tisoč?! In v petih letih?! Saj ste rekli, da ste bili pet let v Ameriki?

Amerikanec. Natančno pet let.

Torbarček. Kaj ste pa delali, da ste zaslužili toliko?

Amerikanec. Izpočetka sem delal v rudokopih. Več kakor eno leto. Kakor živina sem delal; potem sem si malo pomogel. Po tovarnah sem bil. Ko sem se naučil malo jezika, sem pričel z majhno trgovino. Štedil sem. Ampak tam v Ameriki se drugače živi kot pri nas. Vsak dan meso.

Zavrle. Meso? Pri nas smo kruha lačni.

Amerikanec. Pa pošteno si oblečen. Ne vidi se ti v praznik na deset metrov, da si hlapec. V svojem prostem času si gospod. Tam nosiš glavo pokoncu in ne klečeploziš pred nikomer. Tega tudi nihče ne zahteva. Ko dovršiš svoje delo, si človek kakor vsak drug, enak drugim. Tukaj ste kmetje, polu-kmetje, kočarji, gostači, delavci in dninarji. In vse se ščeperi eden pred drugim. Tam je vse enako.

Kregar. In politika? Kakšna je v Ameriki politika?

Amerikanec. Takšna, da so vsi enaki. Bogata in svobodna zemlja je tam, vsakemu da kruha. Človeka naredi iz tebe. Tukaj sem bil zabit in neumen fant, mislil sem, naša vas je celi svet. Tam pa sem postal mož. Svet sem videl, ljudje! To je velika stvar. Na milijone je vasi na svetu, takšnih kakršne so naše. In ljudi! Neizrečeno veliko ljudi je na svetu. Izpočetka te je strah tega ljudstva, kakor mravljinca se zdiš samemu sebi. Vseeno, če je ali ni. Pozneje pa se zaveš, kaj je to: človek! Vidiš tovarne, železnice, mostove, zgradbe. Občutiš to neizmerno gibanje, vrvenje, to silo, to moč, ki jo vstvarja človek dan na dan. *{Vstane.}* In potem te obide ponos, da si človek. Neka pijanost te obide, zmagoslavje ti napolni srce, oči se ti vžgo in čudne moči ti napenjajo žile. Tudi jaz sem človek, gospodar zemlje, vode in zraka! Moje pesti brzdajo pozemeljske moči, moj mozeg kraljuje nad vsem! Vse premorem, vse premagam — človek sem! Hočem, da tisoč milj daleč slišijo moj glas, in moj glas gre pod morskimi vodami, skozi gore, skozi zemljo gre v predaljne kraje. Nobene meje ni več zame nikjer na svetu. Hočem, da bodi luč, da bodi dan v temi, in v tistem hipu zablešči v čarobni luči ogromno mesto, večje

od naše dežele. Samo: hočem, hočem, hočem!
. . . In vse se zgodi človeku. Kakor misel ga
nosi stroj iz kraja v kraj, v vetrove se upa, in
kmalu je ne bo več moči na zemlji, ki ji človek
ne bo zapovedoval.

Žagar. Sakra, tudi jaz pojdem tja v tisto tvojo Ameriko!

Lojz. Mi tukaj gnijemo v naših vaseh. Mlad sem, zdrave roke imam, pa kaj dosežem z njimi doma?! Kruha, ovsenjaka sem lačen! Kaj morem živeti po svoji volji tukaj?! Od vseh strani nas tišči nekaj nevidnega, trdosrčnega in hudobnega. Izžema nas, veselje nam pije in kri. V neumnosti živimo, v neumnosti umiramo. In še kruha ne, še malo sreče ne prislužiš s svojimi pestmi.

Amerikanec. Kaj tukaj po teh naših vaseh veste, da živite?! Tukaj spite in počivate celo življenje preden ste se trudili, preden ste okusili, kaj je svet. Vse je majhno. Vaše veselje in vaše skrbi. Zunaj v svetu pa gredo oči povsod, brez mej so želje, in srce je močno za vse.

Žagar *vstane.* Lepo govoriš, Amerikanec! Kakor vino so tvoje besede. Napil sem se jih, vidiš. Oj, tudi jaz pojdem odtod. Tesno se mi je zazdelo ta hip tukaj pri nas. Tudi jaz bi rad videl tiste ljudi, ki

so močni kakor levi, ki se upajo v zemljo in pod oblake. Jaz sem od njih krvi, ljudje, verjemite!

Zavrle *pristopi*. Tudi jaz pojdem. Moji otroci stradajo, dolgovi me bodo zadušili. Tam pa, v Ameriki, praviš da plačajo trde pesti obilno.

Amerikanec. Plačajo jih, prijatelj! Plačajo, da bodo siti tvoji otroci in tvoji dolžniki.

Lojz *skoči izza mize k materi*. Mati, še to vas bom prosil! Če sem res vaše krvi, če nisem podmeček, dajte mi denar za Ameriko! Dajte! Kradel bom, ubijal bom, ali na pot moram! Moram! Ste slišali, mati!

Pečarica *se vzdigne*. Ti hočeš v Ameriko, kakor si šel na Hrvaško v jeseni?! Zaradi Ančke? Ha, ha!

Lojz. Zaradi nje in zaradi sebe! Kaj nisem star štiriindvajset let, močan, kakor hrast vgori? In tukaj še kosa kruha ne zaslužim, da me je sram pred samim seboj. Mati, svoje pravice iščem. Dajte mi denar za pot!

Pečarica *počasi in azaničljivo*. Veš — naj ti bo! Ne verujem v besede tega tujca. To so pene. Zablišči se in razbline brez sledu. Petsto kron ti dam, da pojdeš pogledat, kako se živi drugod. Povsod težko, sinko, povsod težko. (*Segne v nedrije, odmota v robec zavit denar in ga položi na mizo.*) Ljudje, vi vsi ste priča, da sem mu dala, ker me

je prosil. Naj gre. Jaz sem mu dobra mati, ali za snaho nečem vsake. Nečem. Naj gre, kakor je šel na Hrvaško. Pisal mi bo po denar, kakor mi je pisal s Hrvaškega. Vrnil se bo tih in pokoren. Amerika je kakor loterija, malokdaj in malokdo zadene terno.

Zima. Jaz pojdem tudi! Izposodil si bom in pojdem. Čez dve ali tri leta pridem nazaj. Hišo bom popravil, nekaj senožeti in lazov prikupil, pa vole in krave . . . Drugače se bo živelo kot danes.

Zimovka. Dvajset tisoč si je prislužil Amerikanec v petih letih . . .

Torbarček. Živijo, Amerika! Letos bom šival ameriške torbe! Ej, če bi bil mlajši!

Lojz *spravlja denar.* Tega vam ne bom pozabil, mati. Bom že jaz zaslužil v Ameriki svoji Ančki doto — pet tisoč, kakor ste rekli, mati.

Pečarka. Ponoreli ste vsi, ha, ha! Nikjer ne padajo cekini izpod neba, kakor bi šel dež. Brez krajcarja se boš vrnil, ali toliko pameti boš že našel tam, da boš vedel, kje je boljše, pri materi ali drugod, kaj je zanesljivejše, tvoja ali moja pamet.

Amerikanec. Le pojdite! Vse naše ljudi bi spodil čez morje. Tam se boste naučili, kaj je delo, kaj je denar in kaj je človek. Tam se nauči zadnji de-

lavec v enem mesecu več, kot zna tu prvi kmet vse svoje življenje.

(Oddaleč se sliši trobenta. Iz kegljišča in iz hiše prihite fantje, kmetje, ženske in dekleta ter odhajajo proti desni.)

Amerikanec. Kaj pa je?

Torbarček. Na veselico gredo k Vrhovcu. Nekakšen teater bo tam.

Žagar. Mari nam veselica! Mi smo Amerikanci!

Lojz.

Zavrle.

Zima.

} Amerikanci smo! Urá!

ŠESTI PRIZOR

Prejšnji. Učitelj.

Učitelj *prihaja od leve. Mlad je, idealen, oblečen v svetlo letno obleko.* Kaj pa je, ljudje, prijatelji?! Kaj ne pojedete na veselico? Čez četrto ure se bo pričelo. Zanalasč sem zavil semkaj, da vas opozorim. Lepo bo. Pojdimo!

Žagar. Kaj nam bodo te otročarije! Mi imamo druge besede. Važnejše reči.

Torbarček. Brez zamere, gospod učitelj, o Ameriki se menimo.

Lojz. V Ameriko pojdemo!

Košir. Tukaj ta gospod Amerikanec nam je pravil, kako je tam. Pri moji veri, še jaz bi šel, da nisem tako star!

Učitelj *pristopi.* Slišal sem že o vas, gospod Amerikanec. Ampak to je grdo, da zapeljujete ljudi.

Amerikanec *vzroji.* Jaz nikogar ne zapeljujem! Kaj je to zapeljevanje, če jim povem, da je to življenje, ki ga živijo tu — pasje in nečloveško! Če jim pripovedujem, da je tam zunaj, dateč odtod drugačen svet, svoboden svet, ki ima kruha za vse, ki znajo in hočejo delati. Dobrega kruha in ne gnilega krompirja, kakor tukaj doma.

- Učitelj.** Zapeljevanje je to! Kaj je tam v Ameriki?! — Tujina je tam! Vaš jezik vam bodo ukradli tam, vašo narodnost in vašo domovino! Ljudje, pametni bodite! Naši kraji so siromašni, ali to je vaša domačija. Domačija vaših očetov je to in vaša. Kaj bodete drugod iskali svoje sreče! — Doma je najlepše!
- Zavrle.** Če je človek sit, da.
- Žagar.** Kaj bomo doma?! Naša vas je tako majhna, da jo s tremi koraki premerim. Kaj bom tu?! Vsem vaščanom vidim v skledo in oni meni. Nekaj drugega bi rad! Sveta bi rad!
- Učitelj.** Zaslepljeni ste! Kaj bodete na tujem? Tam nikogar ne poznate, jezik vam je neznan, nikjer, nikoder prijaznega človeka!
- Zima.** Vrnili se bomo. Moramo proč odtod! Denarja potrebujemo, zakopani smo v dolgeh. Ne da se več živeti doma.
- Učitelj.** Slehern človek ima skrbi, ali domač ovsenjak je sladak, ker je domač. Pojdite z menoj, pojdite na veselico! Igrali bomo lepo igro o narodu, o ljubezni do domovine. Pojdite! Tako revna je naša domovina, skromna, malo sinov ima. Ne zapuščajmo je! Ne izdajmo je! Pojdite z menoj! Ne poslušajte zapeljivih besed! (*Obrača se k odhodu in odhajajoč na desno kliče:*) Kasno je, hiteti

moram. Pridite za menoj! Pridite! Domovina kliče!

Amerikanec. Nu, pojdimo, pojdimo! Ali domovina — domovina?! Ha ha! *(Se vdari ob čelo pa po prsih, stisne pesti in jih strese pred seboj.)* To, to, to je moja domovina!

(Zastor pade)

TRETJE DEJANJE

Svetla septemberska noč. Pot nad vasjo se je razcepila poleg kolovoznice v več steza med redkimi smrekami. Na desno se začinja gozd, pot gre kvišku, na levi je pašnik s nizkim grmičevjem obrastel. Zadaj je pogled v dolino in na nasprotni hribe. Na desni bolj proti ospredju stoji pod smreko preprosta lesena klop. Zadaj je pot omejena s kamenito ogrado, v sredini je vrzel za živino.

PRVI PRIZOR

Torbarček in njegova žena Alenčica prihajata od desne doli. Oba sta praznično oblečena. Ona nosi culico. On ima novo torbo na rami. Pijan je.

Torbarček *poje opotekajoč se.* Mi smo mi, mi smo mi, ki smo fantje mladi, ki smo fantje mladi, ki smo . . .

Alenka *ga podpira in vodi dalje.* Za božjo voljo, kako si pijan! Kaj te ni sram?! Oh, samo da bi bila že doma. Vsa proč sem že, kakor se s teboj mučim . . .

Torbarček. Molči baba, molči! Mi smo mi, mi smo mi . . . Na, to je bilo žegnanje, kaj?! Vse pijano, vse . . . In štiri torbe sem prodal, štiri! Po petnajst kron! Po petnajst kron, Lenka! Ker so fantje pijani, zato. Ker gredo v Ameriko o Vseh svetih! (*Se ustavi.*)

Alenka. Pojdi no, kaj stojiš! Noč je že. O, vseh pet ran božjih, kakšno sramoto počenjaš!

Torbarček. Sramoto?! Kaj melješ, prosim te! Šestnajst torb sem prodal letos. Novih, dragih amerikan-skih torb! Do Svetega Mihaela je še štirinajst dni in ljudje pojdejo še le o Vseh Svetih na pot. Nič na Hrvaško, vse čez morje. Enajst torb imam še naročenih. In še se bo kdo izmislil, da pojde. Naj le gredo, naj le! Korajža je v naših vaseh, korajža! (*Poje.*) Pa pri nas, pa pri nas je korajža . . .

Alenka *ga vleče.* Na glej, skoro si pal! Kakšen boš prišel domov! Dvakrat si že padel, da veš! Izpod škarpe sem te vlekla, oh, moj Bog!

Torbarček. Pa kaj, kaj je to! Kaj nam to škodi. Ljudje pojdejo v Ameriko, pa se plačuje, pije. Juh!

Alenka. Sedi malo. Sem na klop, da se odpočijem. To je križ s pijancem, moj Bog!

Torbarček *se zavalj na klop.* Kdo je pijanec, kdo?! Kaj ni-sem pošten človek?! Kaj te ne redim po vseh

božjih in cesarskih postavah? Kdaj si stradala, kdaj vprašam? Zato je pijanec dober, da te redi, kaj?

Alenka *na pol v joku.* Zdaj mi boš očital, ti grdoba. Kaj jaz ne delam, kaj?! Kaj nisem imela štiristo dote, kaj? Požrl si jo!

Torbarček. Kdo je kaj požrl, kdo? Za nič si! Še otrok nimaš, da bi imel človek podporo na stare dni. Zdaj sem star, sive lase imam in koga imam v tolažbo? Samo s teboj, baba, me je kaznoval Bog!

Alenka *joka.* Oh, preljuba Mati Božja, torej tak si! Ti hinavec hinavski! In dozday si vedno pripovedoval, da je prav, da sva sama. Joj, kako sem nesrečna, oh!

Torbarček. Na, samo jokaj, samo! Kaj me pitaš s pijanecem, ko sem pošten človek! Bolj pošten kot ti in tvoja žlahta.

Alenka. Kaj veš o moji žlahti, pokveka pijana! Tvoj oče je umrl nekje za plotom, moj pa je umrl kristjansko, da boš vedel!

Torbarček. Ti, ti boš mojega ranjkega očeta vlačila po zobeh! . . . Ti coprnica stara ti! Čakaj, jaz ti pokažem, zlodej babji! (*Zaleti se proti njej in jo opleta s torbo.*) Na, baba, na!

Alenka *kriči*. O ti, tolovaj! Pomagajte! Pomagajte! Ubil me bo, živina divja!

DRUGI PRIZOR

Od desne pribeže Kregar, Košir in Zima.
Nedeljsko oblečeni se vračajo iz sosednje župnije,
kjer je bilo žegnanje.

Košir. Kaj pa je?! Kdo pa kriči tako?

Kregar. Ha, ha! Ha, ha! Glejte, glejte, Torbarček se tepe s svojo Alenčico!

Zima. Kaj pa se je zgodilo, da ga je minila na stara leta sveta zakonska ljubezen?! In on je bil vedno tako pohleven zakonski mož!

Alenka *si popravlja ruto in lase*. Joj, ljudje kristjanski, skoro zadavil me je! Obseden je, o ti križani Jezus, gotovo je obseden!

Košir. To se razume, da je! Vino ga je obsedlo, to se vidi jasno!

Torbarček. V Ameriko pojdem, da veste! Naj vidi, kako bo brez moža!

Košir. Hudo, hudo, kaj ne Alenka?

Zima. V Ameriki ne marajo pijanih ljudij.

Torbarček. Kaj sem pijan?! Bolj sem trezen kot kaplan pred mašo. Ampak teje ženski bom pokazal.

Pomnila bo, kdaj smo bili na Velesju na žegnaniu.

Košir. I, menda si res ne boš tako lahkomišelno pokvaril slave, da sta najmiroljubnejši zakonski par devet župnij naokoli. Saj sta še hujša kot jaz in moja Tona!

Kregar. Prevzelo ga je. Letos ga ljudje pijo, letos.

Zima. Ej, ljudje govorijo o Ameriki. Cela jata se bo vzdignila jeseni. Pa pijo. Za korajžo je to.

Kregar. Dolgo se nabira ta korajža. Šele za Vse Svete se pripravljajo, a s korajžo so začeli še pred Velikim Šmarnom. Pravijo, da pojdeš tudi ti.

Zima. Pojdem. Kaj bi drugo. Človek misli, da bo bolje.

Košir. Malo skrbiš za korajžo, če res pojdeš.

Zima. Sem mislil, da vesta. Na Velesjem sem bil pri Križu zaradi denarja. Izposodil si bom na hišo par sto kakor drugi, da bo za pot in da bo imela družina doma nekaj grošev čez zimo.

Kregar. Vse se dolži. Toliko dolgov se ni naredilo prej v desetih letih, kakor se jih je zdaj v dveh mesecih. Veselo se živi na amerikanski račun. Vse vasi so polne ukanja in petja vsak večer, in v nedeljo vse pije, še ženske.

Zima. Slovo jemljejo ljudje. Težko se misli na ločitev, Kar naenkrat bo prišla jesen, pokošeno bo, požeto, pospravljeno, in treba bo na pot. Daleč

na pot. Ne v Ogulin, ne v Bosno, ne v Mažarsko. Čez morje bo treba. Daleč je to. In težko se jemlje slovo.

Kretar. Polovico bodo zapili in zalenarili preden pojdejo. Saj nobeden nič ne dela, kdor se odpravlja proč. Samo viržinke kadijo in obleko kupujejo, nove klobuke, čevlje, robce, kakor neveste, ravnotako.

Košir. Pripraviti se je treba.

Torbarček. In jaz, vidiš, delam ameriške torbe. Druge so, boljše od hrvaških, lepše in trdnejše. Malo dražje so res, ali boljša roba.

Zima. Tudi meni boš eno naredil, glej. Moja hrvaška je stara. Štiri zime sem jo imel, pa se je obrabila. Zdaj bo treba nove in trdne. Za Ameriko ni vsaka. Lepo mi jo boš naredil. S predalci za denar, za pisma, za nož, za kruh in slanino. Pa pojdemo . . . Veš kaj, Kregar, zdaj ko sem dobil denar, ko smo naredili pismo, zdaj me srce boli. Bog ve, kako bo in če je prav, da grem.

Kregar. Kaj bi tisto! Prav, prav! Ti si pameten in trezen človek, za te bo že dobro. Ali drugi silijo brez glave in brez pameti od doma. Sami ne vedo, zakaj gredo in po kaj.

Torbarček. Po cekine, po kaj drugega!

- Kregar.** Jaz samo to pravim, zakaj imamo poslance?! Če bi bila politika za kaj, pa ne bi morali naši ljudje cijaziti okoli po svetu, kakor ciganje ali polentarji.
- Košir.** Veš, človeka vleče proč. Misliš, pojdem sreče iskat, k meni v zapeček je ne bo.
- Kregar.** Res je to. Mika to, mika . . . In ta Amerikanec, ki je prišel sem in se nastanil v poštarjevi gostilni . . . Če je vse res, kar pripoveduje . . . Še mene včasih prime. Ko je vse noro po naših hribih. Naleze se ta bolezen. Samo „Amerika, Amerika” slišiš, kakor bi bila tam deveta dežela. Če ne bi imel toliko otroškega drobiža doma, če bi ranjca še živela, pa bi še sam šel.
- Košir.** Da se je zvedelo o tem pred desetimi leti, bi bil šel še jaz. Ali zdaj na stare dni, zdaj je prekasno. Sivih starcev ne marajo, sem slišal.
- Alenka.** Saj niste še starec, boter. Postavite se še.
- Košir.** No dobro, ujna, da ste spet pri sebi . . . Nikar se ne ježite. Vsak lonec enkrat vzkipi. In Vaš možiček je drugače dober . . . Ampak, kar se mene tiče, jaz sem siv. Odzvonilo je za me. Nikamor več ne bom hodil. Še Hrvaško pustim. Nisem več za to. In dretna pa kopito bosta že dala za silo skorjo kruha.

Torbarček *sede zopet na klop.* Vidiš, zdaj mi je bolje. Ujezil sem se bil. Ampak ti, Zima, si naročil torbo, kaj ne?

Zima. Sem, sem.

Torbarček. Dvanajsto boš dobil, enajst jih imam naročenih pred teboj.

Kregar. Saj imaš še to na plečih odveč. Ali je nisi prodal danes? Na žegnanjih se take reči rade prodajo.

Torbarček. Prodal, štiri sem prodal. In tudi to bi bil, ampak ta je za seme. Ne spodobi se, da bi hodil torbar brez torbe okrog. Ta je zato, da vidi jo ljudje, kaj znam in kaj delam.

Košir. Ali bomo šli? Tona bo huda nocoj. Rekel sem, da pridem pod večer, pa je že noč.

Zima. Nu, ti se je ne bojiš.

Alenka *svojemu možu.* Torej vzdigni se, pokora. Naj bo v božjem imenu. Ubil si me skoro, ampak jaz sem krščanska ženska.

Torbarček. Če bi ne imel toliko dela, jaz bi se skregal s teboj, ampak jaz imam dvanajst torb naročenih. Same amerikanske.

Zima. Pojdi, pojdi, mudi se mi domov. Jutri moram še pred zoro na polje.

Torbarček. V imenu božjem, stara, pojdimo . . . (*Primejo okoli pasu in odhaja opotekajoč se. Poje:)* Mi smo mi, mi smo mi . . .

Alenka. Molči šleva, pijan si . . .

Torbarček. Dvanajst torb . . .

Košir. Ampak politika je napačna, jako napačna . . .

(Odhajajo na levo.)

TRETJI PRIZOR

Od desne prihajata Pečarjev Lojz in Streharjeva Ančka.

Ančka. Ali si slišal? Pred nami nekdo gre. O, zakaj nisem šla prej domov ali pa bi bila ostala pri teti na Velesju!

Lojz. Zakaj se tako bojiš, moj Bog! Pa kaj je to, če greš z menoj.

Ančka. Nečem, da bi me vas zopet po nepotrebnem vlačila po zobeh. In v skrbeh sem, kaj bodo rekli doma.

Lojz. Kaj bi rekli! Saj sem govoril s tvojim očetom, vè, da sem pošten.

Ančka. Vè, kaj bi ne vedel. Ali tvoja mati vedno hodi za nama, pošilja ogleduhe k nam. Pusti me, to bo najbolje.

Lojz *jo objame.* Kaj si pametna — jaz naj te pustim?! Ko te imam tako rad, Ančka, draga Ančka, ti si moje dekle! (*Poljublja jo.*) Za ves svet te ne bi pustil, za nič!

Ančka. Ne bodi tak! Ko se mi tako mudi domov!

Lojz. Kam boš šla. Par stopinj pred nama so šli ljudje. Počakajva, da odidejo naprej. Sem sedi, vidiš! (*Sede na klop in jo potegne k sebi.*) Jaz te

moram zdaj videti vsak dan. Da se te nagedam, ti prisrčno moje!

Ančka. Nikar, Lojz! Ti si tako vesel, a meni je jako težko, vidiš.

Lojz. Oh, Ančka, ko pridem iz Amerike, boš videla, kakšno življenje bo! Prva nedeljo bodo vsi trije oklici pri maši in po maši poroka. Oh, in mater bomo tudi ukrotili. Radi me imajo, samo strašno so trmasti, a ko bodo videli, da ne gre drugače, da sem sam svoj gospodar, če hočem biti, o, vse bo dobro! Ti ljubica, ti, kako si boječa. *(Jo poljublja.)*

Ančka. Jaz nič ne verjamem, da bova midva srečna. In samo zakaj si se v to Ameriko zaveril! Tako daleč, čez morje! Nikar, nikar! Rajši meпусти. Vidiš, tudi moja mati pravijo, da ne bo iz tega nikdar sreče. Ne hodi proč od doma.

Lojz. Ah, kaj je to Amerika! To ni na onem svetu. To ni, kakor bi vragu dušo zapisal. Ne pregovarjaj me več. Če bi ne šel zaradi tebe, bi šel zaradi sebe. Kakšno spoštovanje imaš tukaj pred samim seboj, če ne zmoreš ničesar. Za pastirja bi bil ali pa za hlapca brez matere. Na svojo roko ne moreš biti nič.

Ančka. Ta Amerika! Odkar so oče rekli, da pojdejo, je pri nas žalostno, kakor bi se nam bila zgodila

velika nesreča. Lani jih je skoraj potrla, zdaj pa silijo v Ameriko. Tam jih lahko dohiti še večja nesreča.

Lojz. Kakšna nesreča! Nesreči se ne skriješ, v za-pečku te najde, ali sreča — sreča te ne bo iskala sama. Ti jo moraš iskati! To je. Oh, Ančka, če bi vedela, kako sem srčen in pogumen. Ljubica moja, ti, kako boš vesela, ko se bom vrnil!

Ančka. Rajši ne hodi, Lojz! Lojz, jaz te imam jako rada, v resnici jako, ali rajši ne hodi! Pusti me, pa vzemi drugo. Mati ti bodo prepisali domačijo, srečen boš. Nikar ne hodi po tujem.

Lojz. Oh, ti noričica! Kar pustim te naj, glej, in drugo vzamem. To bi bilo res lepo od mene, no. Ali bi bila ti kaj žalostna, reci?

Ančka. Manj žalostna, manj, kakor če pojdeš v Ameriko! Verjemi, Lojz, verjemi!

Lojz. Molči o tem! Vselej, kadar sva skupaj, vselej govoriš samo: ne hodi, ne hodi! Neumnost! Kaj bom delal na teh skalah, kjer ni kruha. Zemlja ne rodi, a drugačnega zaslužka ni.

Ančka. Lepo je pri nas. Naši hribje so lepi. Jaz bi ne mogla iti odtod. In tudi ne pojdem. Veš, Lojz, meni se zdi, da bom kmalu umrla.

Lojz. Kakšne misli imaš!

Ančka. Slaba sem. V prsih me boli že dolgo.

- Lojz.** Nikoli še nisi potožila dozdej.
- Ančka.** Kaj bi človek govoril o tem. Saj ne pomaga. Ali zdi se mi res tako, da bom umrla kmalu. Zadnjič, ko je umrla Niklova Tinka, se mi je sanjalo ponoči, da me je prišla obiskat. Čuli so pri njej celo noč in peli. Tudi jaz sem bila tam, ali peti nisem mogla. Srce me je bolelo. In se mi je sanjalo, da je prišla k meni in mi je prigovarjala. Ančka mi je rekla, Ančka, zakaj mi nisi pela; tako rada sem imela petje, ti pa si molčala, ko sem ležala na odru in so mi drugi peli. Tudi tebi ne bodo peli, nihče ti ne bo pel, da veš. Jako žalosten bo tvoj pogreb. To mi je rekla, vidiš.
- Lojz.** Oh, kolikokrat se sanjajo človeku take stvari. To ni nič.
- Ančka.** Jaz ne vem, ali žalostna in potrta sem zadnji čas zelo. Pa vedno mislim na vas Amerikance. Tako poseben je naš kraj! Kadar gre veter po gozdovih ali kadar pada megla v podvečer, vse mi je všeč. Še te naše skale imam rada in naše puste laze. Da vam ni nič hudo, ko pojdete odtod. Ti, nikar ne hodi, nikar!
- Lojz.** Kako si otročja! Ko sem šel jeseni na Hrvaško, mi nisi branila.

Ančka. Mislila sem, da bo srečno, pa ni bilo. In blizu je to, na naši zemlji. Od nekdanj so hodili od nas tja.

Lojz. Nu, a zdaj bomo hodili v Ameriko. Jaz mislim, da je to, kakor bi šel k vojakom.

Ančka. Oh, da veš, kako me je strah! Kako očetu prigo-varjam, da bi ne šli! Pa nič ne koristi. Oba pojedeta, moj Bog! (*Vrže se mu okoli vratu in zajoka.*) Ti ljubi moj, ti ljubi moj! Najina ljubezen nima srečne zvezde! Nima! Jaz te imam rada, oh! Rajša te imam, kakor vse na svetu. In tako me je strah, da greš! Kaj ne, da ne pojdeš?! Oh, vsak dan te bom prosila: ne hodi, ne hodi! Ko bi ti vedel, kako me je strah te Amerike! In kaj je to, Amerika . . . Kaj je to zemlja, kakor je pri nas?! . . . Kaj so tam ljudje, kakor pri nas?! . . . Bog ve, kaj je to! Nekaj groznega je, nekaj požrešnega. Pogoltnilo vas bo, uničilo vas bo! To je pošast . . . Nekaj hudobnega je. Vidiš, že je iztegnilo svoje roke in ne bo vas pustilo. Nikoli, nikoli vas ne bo pustilo!

Lojz. Kaj ti je, Ančka?! Ančka, zakaj jokaš, zakaj si taka! Zakaj se bojiš? Saj sem dober, saj sem tvoj! Pojdiva, dragica, pojdiva. Spremim te k vam domov. Bolna si, kaj ne? Sirota, sirota!

Take ste ženske, sam strah in jok! Ali jaz te imam zelo rad, Ančka, zelo!

(Odhajata proti levi.)

ČETRTI PRIZOR

Od desne prihajata Amerikanec in poštarica Ema.

Ema. Jaz sem zelo uljudna, kakor vidite. Zdaj smo zadosti naprej pred društvom. Rekli ste, da je to vaša zadnja želja, ta pogovor?

Amerikanec. Da, moja zadnja želja. In prva, ki ste mi jo izpolnili. Prosil sem vas že mnogo, ali uslišan nisem bil nikoli.

Ema. Danes sem milostljiva, vidite. Ha, ha! Jutri odhajate?

Amerikanec. Da, morda . . .

Ema. Morda? Kako to? Mislila sem, da je gotova stvar, ta vaš odhod.

Amerikanec. To je odvisno od vas.

Ema. Od mene? Oh, jaz sem vam že pred dvema mesecema rekla, kaj mislim.

Amerikanec. Ni mi zadostovalo. Oprostite . . . Še enkrat bi rad izkušal svojo srečo.

Ema. Zelo ste vztrajni, gospod Amerikanec! In jaz sem mislila, da bo to sentimentalno slovo pogumnega ameriškega potovalca od svoje prve romantične ljubezni. Ha ha!

Amerikanec. Morda. Jaz vas ljubim, razumete!

Ema. Čudno! „Jaz vas ljubim“, to pravite tako, kakor bi mi postavljali revolver na prsi.

Amerikanec. Jaz hočem vedeti, če me res ne ljubite? Absolutno ne ljubite?

Ema. Absolutno ne.

Amerikanec. Ne verujem. Čisto in jasno, ne verujem.

Ema. Originalen človek!

Amerikanec. Da, originalen človek. In taki ljudje se morajo ljubiti, Ema! Ali se spominjate onega Bregarjevega Janeza, ki je ob nedeljah bos pasel sosedove krave na paši? Vi ste bili poštarjeva hči. Deset let stara ste bila, bele čeveljčke ste imela in bel sončnik. Takrat sem se zmislil, da bodete vi moja žena. Vi ali pa nobena. Sedemnajst let mi je bilo.

Ema. Ha ha!

Amerikanec. Čez deset let sem bil štacunski hlapec pri vašem očetu. Vi ste prišla iz mesta, govorila ste nemški in brala včasih francoske knjige. Jaz sem si kupil nemško in francosko slovnico. Malo sem spal po noči, učil sem se in mislil na

vas. Nič več nisem bil bos, nosil sem kravate in klicali so me za Ivana.

Ema. Da, da, smešni smo bili. Po sili ste hoteli biti gospod. Govorili ste pravilno in rabili ste nenavadne izraze.

Amerikanec. Skoro gotovo, da sem bil smešen. Ne, pravim, da ne. Ko ste bili vi leto dni doma, je napovedal vaš oče konkurz.

Ema. Da, prav tako je bilo. Ali čemu me spominjate na tiste neprijetne in žalostne čase?

Amerikanec. Moj Bog, takrat sem vam povedal, da vas ljubim.

Ema. Oh, v resnici! Smejala sem se prisrčno, čeprav je bil moj ubogi oče nevarno bolan od skrbi in sramote.

Amerikanec. In rekli ste mi: Ivan, če bi imeli vi zdajle dvajset tisoč v žepu, pa bi vas vzela.

Ema. Mogoče, da sem rekla to. Ta vsota bi nam bila takrat pomagala.

Amerikanec. Jaz sem rekel, da imam samo tristo goldinarjev, ali da pojdem po svetu in da se vrnem, ko jih zaslužim dvajsettisoč.

Ema. A, glejte, ta detalj sem pozabila. Zato torej ste se vrnili zdaj iz Amerike? V žepu imate dvajset tisočakov . . . Zato mislite, da imate pravico name. Dva meseca mi dvorite vsekakor na ču-

den, ekstravaganten način. Vedno iščete moje družbe in molčite.

Amerikanec. O ne, prvi dan ko sem se vrnil, sem vam dejal, da vas ljubim.

Ema. Da, resnica je. Ali jaz sem vam odgovorila, da vas ne ljubim. Ne ljubim, absolutno ne ljubim!

Amerikanec. Oh, Ema! Pogledjte me, kaj nisem dosegel mnogo? Vi me poznate še od takrat, ko sem bil pastir . . . Mnogo sem dosegel doslej. Ali to je šele začetek. Šele začetek moje poti kvišku. Ema, ljubite me!

Ema. Vi zapovedujete?

Amerikanec. Koliko drugih žensk se mi je ponujalo . . . Izobraženih . . . inteligentnejših, lepših od vas . . .

Ema. Čestitam.

Amerikanec. Zakaj se mi vi edina upirate?

Ema. Pregospodovalni ste mi morda.

Amerikanec *stopi k njej in ji pogleda v oči.* Vedno sem mislil na vas. Jaz sem ponosen človek. Vedno sem mislil na vas.

Ema *vzdrži porogljivo njegov pogled.* Zelo laskavo, ponosni gospod Amerikanec!

Amerikanec *jo nagloma objame in poljubi.* Jaz te ljubim! ^t Slišiš, dekle, jaz te ljubim!

Ema *se prepusti za hip njegovemu objetju.* O ti, kako si . . . Pustite me, pustite! Takoj!

Amerikanec *razburjen, vroč.* Moj Bog, koliko let sem sanjaril o tem! Ti sladka!

Ema. Pustite me! (*Iztrga se mu.*)

Amerikanec *slabo in mehko.* Kaj me res ne ljubiš, Ema? Emica, kaj je mogoče, da me ti ne ljubiš?

Ema *gleda proti ozadju.* Kako je lepa noč nocoj . . . (*Zamišljeno.*) Čudna noč je nocoj . . . (*Odločno.*) Ne, jaz vas ne ljubim, Jaz sem zaročena z učiteljem.

Amerikanec. Z njim?! Ha ha! To ni res! Kaj meni mar!

Ema. Tako je. Zaročena sem z njim in na jesen bo poroka. Stvar je gotova.

Amerikanec. Kaj boš z njim? On je sentimentalen fantast! On je dečko, jaz pa sem mož. Pojdi z menoj, Ema! Pojdi jutri z menoj! Skupaj pojdeva osvajat svet. O, ti, Ema!

Ema. Nikamor ne pojdem. Obljubila sem mu, da bom njegova žena.

Amerikanec. Ti ga ne ljubiš! On ni mož za te! Slabič je. Same lepe besede so ga, ali storil, storil ne bo nikdar nič!

Ema. Čemu ta ocena?! Nima smisla.

Amerikanec. Naj se odloči . . . Jaz te ljubim, slišiš! Ali se res nič ne zgane v tebi, ako ti rečem, da te lju-

bim?! Ves iz sebe sem, brez pameti sem . . .
Omamila si me . . . Pojdi z menoj, jutri!

Ema. Ne, nikamor ne iz tega kraja. (*Gleda v dolino in razprostre roke.*) Kakšen čuden kraj! Rada sem tu.

Amerikanec. Če hočeš, ostanem tukaj. Vse storim, kar hočeš. O, jaz bom koristnejši temu ljudstvu tod, kakor tvoj učitelj, če hočeš. On misli na pevska društva, na sadjerejo, na čitalnice in telovadbo . . . Jaz pa, jaz pa bom dal ljudem kruha, tovarne, trgovino, podjetja . . . Izpremenil se bo ves kraj, življenje bo zašumelo tu . . . Hočeš? Reci, hočeš . . . Dovolj močan sem za vse.

Ema. Zapeljal si ljudi, odšli bodo v Ameriko . . . Zapeljal si jih.

Amerikanec. Ako hočeš, bodo ostali tu. Jaz, jaz jim bom dal kruha in denarja. Ljudje drviijo za kruhom, samo za kruhom. Vse jim bom dal jaz. Blagostanje . . . Završelo bo v teh hribih . . . Hočeš?

Ema. Ne, on je dober. Preprost je, poln vere. Ne smem ga varati. Ljubila sem ga, preden si se vrnil ti. Mirno in tiho življenje mi bo dal on . . .

Amerikanec. Ti nisi za to. Nisi za majhno in ponižno življenje.

Ema. Kaj je vam to mar, Amerikanec?! Preveč si domišljate. In če bi vas tudi ljubila, vaša žena ne bi hotela biti nikdar!

Amerikanec. Zakaj ne? Zakaj ne, Ema?

Ema. Iz ponosa ne! Ne trpim takih ljudi, kakor ste vi! Vi ste domišljavi.

Amerikanec. Nisem domišljav. Ne precenjujem se ali tudi ne podcenjujem! A zdaj reci, Ema, zadnjo besedo.

Ema. Rekla sem jo.

Amerikanec. Nisi rekla! Oh, ko bi vedela, kako te ljubim! *(Privije jo k sebi, poljublja jo, odvede jo na klop, poljublja jo in objemajoč jo.)* Oh, koliko let sem čakal, koliko let! Kako si sladka! Kakor roža si! Čez morje sem se vrnil zaradi tebe, golobica moja! Ali čutiš, kako te ljubim? Kako gorim za teboj! O, moja, moja . . . Reci, ali me zdaj ljubiš? Ali me ljubiš?

Ema *leži omamljeno v njegovem naročju.* Ne vem, ljubi, ne vem . . .

PETI PRIZOR

Prejšnja. Učitelj. Izletniki. Od daleč se čuje petje. Izletniki prihajajo vse bliže. Pojo ono znano: Meni pa vse jedno je, ljubi me, ali pa ne . . .

Ema *se iztrga.* Kaj se je zgodilo z menoj?!

Amerikanec. Ljubica! Ljubica zlata!

Ema. Oh ne! Oh ne! Nečem tega, nečem! Pustite me!

Amerikanec. Ti me ljubiš!

Ema. Ne vem! Ne, nečem! (*Iztrga se mu in beži k družbi, ki prihaja med drevesi.*) Slavko! Slavko! Zgrozilo se mi je! O! O! (*Pade učitelju na prsi čudno ihtoč.*)

Učitelj. Kaj ti je, dušica? Kaj se ti je zgodilo?

Amerikanec. Tako torej! Hm, pozabila me ne bo nikoli! (*Pristopi k družbi.*) Pripovedoval sem gospodični o viharju na morju. Ona ljubi mir, moje pripovedovanje jo je razburilo. Nu, mislim, da bo vaši zaročnici, gospod učitelj, kmalu odleglo. Neugodno mi je, da se je zgodilo to ravno v predvečer mojega odhoda.

Glasovi. Kako to? Zaročnica?

Učitelj. Ne čudite se, gospoda, temu prizoru. Jaz in gospodična Ema sva zaročena in naravno je, da se je zatekla k meni. Dušica, umiri se!

Glasovi. To je novo! Živela zaročenca! Živela ljubezen!

Amerikanec. In živela Amerika! Ha ha! Gospoda, vi kličete: Živio zaročenca! Živio ljubezen! Jaz pa kličem: Živio Amerika! Živio boj! Jutri, jutri pojdem odtod in nikoli več ne bom okusil takih sentimentalnih mesečnih noči! Samo pri nas so take čudne, prečudne noči. A jutri bo jasen, sončen dan, in jaz pojdem na pot! (*Odhajajo.*)

ŠESTI PRIZOR

Metka in Žagarjev Matijče. Metka prihaja iz ozadja in skoči preko vrzeli na pot.

Metka. Zdaj mora priti vsak čas. Slišala sem na stezi, kako je zaukal pri znamenju. Kasno je. Oh, da ga moram loviti na tak način. *(Sede na ograjo.)*

Matijče *prihaja od desne z lahkimi koraki in žvižgajoč. Za klobukom ima zataknen šopek nageljnov in rožmarina. Poje poltiho.* Potem pa se dol naslonim, pri tebi prav sladko zaspim . . . La le la, la le la, la la . . .

Metka *vstane in mu stopi na pot.* To si ti, vendar! Kasno se vračaš . . .

Matijče. Oho, Metka! Kaj me pa ti prestrezaš sredi noči?! . . .

Metka. Moram. Ogiblješ se me . . .

Matijče. Ogibljem? Zakaj bi se te ogibal?

Metka. Sam veš. Šest tednov že nisem govorila s teboj. Hitro si se izpremenil.

Matijče. Vsako nedeljo govorim s teboj na vasi.

Metka. Na vasi, pred drugimi. Ali midva imava drugačne pogovore.

Matijče. Kakšne, prosim te?!

Metka. Kje si bil?

Matijče. Saj veš, na Velesjem.

Metka. Kaj si delal tam?

Matijče. Žegnanje je bilo.

Metka. O, in zakaj se vračaš tako kasno domov in sam?

Matijče. Kaj tebi mar? Kaj izprašuješ?

Metka *razburjeno.* Jaz vem, kje si bil. Pri Zakrajškovih si bil. Imajo tam mladega dekleta za ženitev.

Matijče. In če?!

Metka. Ti sam veš, kje se moraš ženiti!

Matijče. Morda pri tebi, ha ha!

Metka. Pri meni, da.

Matijče. Ha, ha! Ker sem parkrat pri tebi vasoval! I glej, ne dopadeš se mi več.

Metka. Vseeno. Zdaj se ti moram dopasti. Ali si razumel? Moram!

Matijče. Ha, ha! Pusti, da grem. Kaj ti je taka sila, da moraš fante ponoči loviti okoli?

Metka. Taka sila mi je! Oženil me boš, da veš. Nečem, da ostanem tako! . . . Oh, moj Bog, zakaj sem ti verjela?!

Matijče. Nerodno je to, res. Ali jaz ti ne morem pomagati.

Metka. Ne moreš?! O, ti prokleti! Zakaj si silil za mano, reci?!

Matijče. Hotelo se mi je.

Metka. Kaj mi nisi rekel, da me boš vzel? Kaj nisi rekel tega?! Da pojdejo oče v Ameriko in da prevza-

meš ti domačijo še letos?! Kaj nisi rekel tega?! In zaklinjal si se, da me imaš rad. In pri svoji ranjki materi si se zaveril, da me vzameš za ženo. Kaj ni res tako?

Matijče. Ne vem, morda je res. Pozabil sem.

Metka. O, ti, sam vrag bi ne mogel biti hudobnejši! Zdaj tajiš!

Matijče. Kaj kričiš nad menoj?! Saj bi te vzel, če bi kaj imela. A zdaj ko pojdejo oče v Ameriko, potrebujem denarja. Zmenila sva se z očetom, da se oženim še to jesen. Kmalu, čez štiri tedne. In doto dam njim, da bodo izplačani od posestva. Tisoč goldinarjev.

Metka. Kaj meni mari to?! Zakaj mi to pripoveduješ?! Zakaj si tak?! Kaj sem ti storila?!

Matijče. Nič, Metka, nič! Tako je prišlo, samoposebi. Človek ne more zato. Pa ne zameri . . . Manjka se drugih. Lahko boš dobila drugega ženina.

Metka. Oh, zdaj govoriš tako, ko je prekasno! Kaj me ne razumeš?! Moraš me vzeti, slišiš! Prosim te, lepo te prosim, ne pusti me tako. Oh, jaz sem te imela tako rada, verjela sem ti vse . . .

Matijče. Žal mi je. Ali to ne more biti, kar hočeš ti. Danes sem se domenil pri Zakrajškovih na Velesjem. Dogovorili smo se za doto, še ta teden naredimo pismo.

- Metka.** O, in jaz bom ostala v sramoti! Vse bo kazalo za menoj. Kaj bodo rekli oče!
- Matijče.** Nu, zadosti! Povedal sem ti svoje, pusti me, da grem svojo pot!
- Metka.** Ti misliš, da te bom pustila! Da bom molčala. Ne, ne, ti ne boš jemal druge! Vsem ljudem bom povedala . . .
- Matijče.** Ha, ha, misliš, da ti ho kaj pomagalo. Smejali se ti bodo.
- Metka.** Ne! ne! to ni res! To ni mogoče! Od srca te prosim, usmili se me! Ne boš se kesal. Jaz bom dobra, pridna bom. Kakor črna živina ti bom delala pri hiši. Do smrti ti bom hvaležna.
- Matijče.** Pusti me! Ne bodi sitna!
- Metka** *zdrsne na kolena.* Nikar! Nikar me ne uniči! Saj nisi tako brez duše in brez srca! Kaj naj počnem, če me pustiš?! Oče me bodo ubili.
- Matijče.** V Ameriko pojdi, haha! Saj gredo tudi dekleta v Ameriko. Očetu reci za denar. In po ranjki materi imaš stopetdeset goldinarjev dote, si mi pravila. Polnoletna si . . . Pojdi! Vse se je polakomnilo za ameriškimi dolarji, oče te bodo pustili.
- Metka.** Pojdi ti. Jaz pojdem s teboj.

Matijče. Ha, ha, kaj bi hodil tja na negotovo, ko imam tukaj vse v rokah! Neumen bi bil. A zdaj me pusti.

Metka. Ne, ne, jaz te ne pustim. Ti mi moraš obljubiti . . . Prosim te, oh, prosim te! Ne bodi tako neusmiljen!

Matijče *jo sune od sebe, da pade na tla.* Na, dosti mi je tega javkanja! Kar sem rekel, sem rekel. Jaz ti ne morem pomagati. Delaj, kar hočeš. To ima človek, če se peča z babami. *(Odide.)*

Metka *vstaja.* Moj Bog, pustil me je! Odšel je. Kaj naj zdaj počnem? O, naj bo proklet, naj bo tisočkrat proklet! Nebesa! Bog! Slišiš — proklet naj bo v življenju in v smrti! *(Zajoka.)* Oh, ko bi mogla umreti, takoj tukaj . . . Uničena sem. Ubil me je . . . Kaj je dejal?! Naj grem v Ameriko . . . *(Zamišljeno.)* Sreče hodijo iskat tja in nesrečo skrivat . . . To bi bila edina moja rešitev. Tudi jaz bom morala tja . . . v Ameriko . . . *(Sede na kamenito ograjo ob cesti in joka.)*

(Zastor pade)

ČETRTO DEJANJE

Jesensko popoldne po Vseh Svetih. Zunaj je dež in silovita burja, ki tuli čez hribe in se zaganja v okna. Pri Dolenčevih se shajajo Amerikanci na odhod. Mračen dan je, čemerin in brez svetlobe.

V krčmi sedi Žagar, oblečen po mestno, v suknjenih hlačah in z novim klobukom na glavi. Pri peči stoji kovčeg iz pisanega platna, kakršne rabijo naši ljudje za pot v Ameriko. Poleg na klopi leži zimska suknja in palica. — Vsak Amerikanec nosi torbo čez rame.

PRVI PRIZOR

Žagar. Dolenc. Dolenčevka.

Žagar. Zgoden sem, zgoden. Prvi!

Dolenc. In sam si prišel po tem vremenu. Saj bi te bila lahko snaha spremila ali pa dekla.

Žagar. Zakaj?! Rekel sem, naj ostanejo doma. Zdaj sem že Amerikanec, kaj mi je treba ženskih solz!

Dolenc. Sin Matijče ti je odšel na Hrvaško?

Žagar. Nekam mora. V naših krajih ni da bi sedel moški doma.

Dolenc. Saj se je šele oženil. Prvo zimo bi bilo lepše doma pri mladi ženici.

Žagar. Saj bi bil skoro ostal, ampak jaz sem dejal: Če ne moreš v Ameriko, pa pojdi vsaj na Hrvaško, če hočeš biti malo dlje gospodar na naši kmetiji. Odkod vzameš davke? Doto sem pobral jaz. Ne boš mi moral skrbeti za kot in rediti me, ampak za denar se le zdaj oglej, spomladi ga boš potreben.

Dolenčevka. Jokala je, jokala vaša mlada, ko so se vozili Hrvatarji pred štirinajstimi dnevi po naši cesti iz vasi.

Žagar. Naj se joka.

Dolenc. Tudi Kregar je šel.

Žagar. Vsi, samo mi Amerikanci smo ostali do danes.

Dolenčevka. Dosti vas bo.

Žagar. Dva polna voza. In še dekleta imamo s seboj.

Dolenčevka. I, glejte, kaj se ta Metka res ni premislila?

Žagar. Zakaj bi se premišljevala?! Korajžno dekle je. Srečo bo našla v Ameriki. Oče jo je meni izročil v varstvo. Skoro jokal je, siromak „Politika” . . . Težko mu je bilo. Branil ji je, ali vseeno se mu dobro zdi, da se dekle postavi.

Dolenčevka. Govorilo se je nekaj o vašem Matijcu . . .
Da sta si bila dobrá . . .

Žagar. Prazne besede. Ne bi jo bil pustil, prosim vas!
Denarja res nima, ali tako dekle ne treba dote.
Takšnih je malo v naših krajih.

DRUGI PRIZOR**Prejšnji. Učitelj.**

Učitelj *prihaja v haveloku.* Strašno vreme! Na pošto sem šel, ampak burja je taka, da sem se komaj vrnil čez hrib. Moram se malo oddehniti.

Dolenc. O, prosim, gospod učitelj! Kakšnega pa boste? Četrtrinko belega ali rdečega?

Učitelj. Rdečega, prosim. — O, vi ste tu, Žagar?! Aha, danes gredo Amerikanci na pot. Čakate na druge, ne?

Žagar. Čakam. Prehitel sem se od same korajže.

Učitelj. Slabo vreme boste imeli.

Žagar. Nič zato. Navajeni smo na vse. In pa še boljše je, če se prej ko prej umaknemo kraški burji. Presilovita je.

Učitelj. Ej, drugod so še hujše burje. Tožilo se vam bo po naši.

Žagar. Mogoče. Mogoče tudi ne.

Učitelj. Jaz samo tega ne razumem, zakaj greste vi od doma, ko ste imeli posestvo, ko ste pameten človek . . .

Žagar. Ravno zato grem. Pameten človek vè, da plug zarjavi, če ne orješ z njim. Kaj bi doma. Ni prostora za vse. Sin je zadosti star, da lahko gospodari in da živi po svoje, jaz pa sem premlad, da

bi se stisnil v kot. Dva gospodarja sta odveč, prav je, da se umaknem.

Učitelj. Ko bi se le v Ameriko ne umikali. Predaleč je to.

Žagar. Blizu ali daleč. Bolj ko je daleč, večja je vera, da se tam sreča v ceno zasluži. Kakor bi začental življenje iznova, tako se mi zdi. Tako lepo in imenitno.

Učitelj. Samo, če se ne varate! V Ameriki še vsak deseti komaj doseže malo uspeha

Žagar. Morda bom jaz tisti deseti.

Učitelj. In če ne?! Ne pozabite, devetim se sanjajo vsi načrti in vsi upi, devet jih pogine. Če bode te vi eden od teh devetih?

Žagar. Kakor je komu namenjeno. Mogoče bom poginil kje za tujim plotom kakor pes, ali če bom tisti deseti?! Tisti deseti so ljudje! Ne devet, devetnajst drugih odtvegajo, devetnajst neumnežev, devetnajst slabičev. Takšnih ljudi bi potrebovali, takšnih, ko je bil tisti Amerikanec iz Kočevskega. Nisem se jaz samo denarja polakomnil, ne mislim jaz samo na poln žep. Ali človek bi postal rad, s svojo glavo in svojo pametjo, svet bi rad pogledal preden se mi polomi hrbet in mi izpadejo zobje iz ust.

Učitelj. Ha, ha, kako bode te razočarani, kako zelo! Žal mi je za vas.

Žagar. Vsak zase, gospod učitelj, vsak zase. Vsak ima svoj prag in svojo skrb.

Učitelj. Zaslepljeni ste vsi. Pojdite sem, Dolenc, da plačam. Moram oditi. Ne bi rad videl še onih drugih. Človeka srce boli, a podučiti jih ne moreš.

Žagar. Ni vsak potreben poduka, gospod učitelj. Dosti sveta sem že premeril, ko vas še na svetu ni bilo. Mnogo žuljev se je naredilo na mojih rokah in marsikakšna misel me je skrbela v moji kmetiški pameti. Vi lahko govorite o domovini in zaslepljenosti, mladi ste še in neizkušeni, kakor mlado pišče, ki je prvikrat uteklo koklji. Jaz pa sem star petelin in to pravim: Če bi vsi doma ostali, bi nas bilo kot mravljincev po naših hribih in eden drugega bi oglodali do kosti. Tako pa hodimo po svetu iz vse naše dežele. Nekaj se nas ponesreči, drugi životarijo, in vsak deseti ali stoti je imeniten, bogat, pamenten.

Učitelj. Tudi doma je Amerika!

Žagar. O, da, nezabeljeni žganci, močnik in bob. Dva-krat na leto meso in vsake kvatre črn kruh . . . To se pri nas doma zasluži. To je še ciganu premalo!

Učitelj. Ne bomo se pregovarjali. Na poti ste, odločeno je. Jaz moram domov. Brez zamere torej in naj bo po Vaše v Vaši Ameriki! (*Poslavlja se.*)

Žagar. Z Bogom, gospod učitelj!

Učitelj *odhaja, odpre vrata in zakliče nazaj v sobo.* Že prihajajo, Žagar! Ne boste dolgo čakali! (*Odide.*)

TRETJI PRIZOR

Žagar, Dolenc, Dolencčevka, Zima, Zimovka, trije otroci, Zavrle in Zavrletovka, čevljar Košir, njegova Tona in Torbarček z Alenčico. Zima in Zavrle sta oblečena na pot v črno, mestno obleko, drugi jima nosijo kovčege in prtljago.

Torbarček. Joj, joj, burja, burja! Človek komaj hodi. Pred petimi leti je ravno tako razsajala, ko se je Peterlinov hlapec obesil, tisti Groga, veste.

Zimovka. Slabo znamenje, verjemite, slabo znamenje.
(Joka.) Uh, koliko sem se že najokala!

Žagar. Zakaj ga plašiš ponepotrebno!

Zavrletovka. Samo, ko ne bi bilo tako vreme! Kakor sodni dan je! Ko bi vsaj par dni počakali.

Žagar. Ladje ne čakajo. Ko si se zglasil, moraš biti tam na minuto.

Košir. To so ladje! Večje kot naša cerkev. Videl sem eno v Trstu.

Zimovka. In če bo na morju vihar . . . Vsi se boste potopili.

Zima. Ne krakaj tako neumno! Daj vina, Dolenc, da bo slovo bolj lahko.

Francka *petletno dekletce, vpraša očeta:* Kaj mi boš prinesel iz Amerike, oče? Eno veverico bi rada.

Zima. Doto ti bom prinesel, punčka, doto.

Zavrletovka *možu*. In ne pozabi na nas. Tine, prosim te lepo! Na otroke ne pozabi. In tudi name ne. In če ni bilo kdaj kaj prav, ne zameri! Ali je meni hudo, ljudje! Moj Bog, moj Bog, kaj bo! (*Joka.*)

Tona. Nikar ne jokajte, soseda. Vse bo dobro. Kaj pa je to, dve ali tri leta! To hitro mine. Navajene smo živeti brez moških.

Zavrletovka. Kaj vi! Vaš ostane doma. Otrok nimate . . . Vam je lahko. Ali jaz, jaz, jaz sem sirota!

Košir *Torbarčku*. Vidiš, letos sem tudi jaz pri starcih. Doma sem ostal. Ampak se mi zdi, da bo dolgočas.

Torbarček. Prvo zimo je žalostno, res. Težko se človek navadi na lenobo. Drugi sekajo in tešejo po šumah, ti pa vasuješ doma od hiše do hiše in poslušáš ženske marnje.

Košir. Zdaj sva dva. In letos poleti sva dosti delala. Jaz sem za te naše Amerikance prebito mnogo drete porabil. Pravijo, da so v Ameriki čevlji dragi, pa si je vsak naročil dva, tri pare.

Torbarček. In jaz sem naredil torb, kakor še nobeno leto! Par mernikov zlata bi šlo notri.

ČETRTI PRIZOR

Prejšnji. Metka, dve njeni prijateljici,
dvanajstleten brat, osemletna sestra in stara teta.

Metka *odpira vrata. Burja zatuli in zažvenkeče z okni.* Prijazna pot bo, ha, ha!

Žagar. Oho, Metka! Sem mislil, da te ne bo! Le sem k meni sedi. Do New Yorka se bomo skupaj vozili, potem pa zbogom! Mi pojdemo kam v gozdove med Indijance, ti boš pa ameriškim gospem kuhala kranjski močnik. Pravijo, da je malo kuharic v Ameriki, ha, ha!

Metka. Sedla bom, boter. Samo da svoje ljudi odpravim. *(Bratu.)* Domov pojdí Miha, in ti Marička tudi. Tema bo kmalu in naše male bo strah. Radi se imejte vsi. Ne bom vas pozabila. *(Objame oba.)* Tudi vi teta lahko greste. Težko se bo hodilo po rebri nizdol ponoči. In burja je huda.

Teta. Počakala bom. Z drugimi se bom vrnila. Spodobi se, da sem pri tebi do zadnjega. Boga se boj, Metka, pa bo vse dobro. Hudo mi je, da greš, ali človek ne ve, kje ga čaka sreča. Morda je prav, da greš.

Metka. Prav, prav, teta! *(Zlozi kovčeg in drugo prtljago k peči. Bratu in sestri:)* Tako, a zdaj pojdita. Da ne bo malih strah. Na Malčko pazite posebno. Majhna je. Ranjka mati so težko umirali zara-

di nje. Bog vas obvaruj! (*Odpre vrata in izpusti oba vun.*) In spominjajte se me včasih!

Torbarček *dekletoma, ki sta prišli z Metko.* Kako ste to lepi dekličiči! Preškoda bi vaju bilo za Ameriko!

Metka. A mene ni?

Torbarček. Tudi tebe je škoda, dekelce, tudi tebe.

Žagar. Na, a kje so drugi? Polahko se shajamo.

Zavrletovka. Mračni se že. Ko bi šli vsaj podnevi na pot! Kakšna vožnja bo v taki burji!

Žagar. Bomo že prestali. O polnoči gre naš vlak s postaje. A do tja imamo štiri ure vožnje. Zdaj še pet ni. (*Pogleda na uro.*) Ob desetih smo lahko tam.

Košir. Prijatelji, verjemite, nekako čudno mi je. Koliko zim smo skupaj hrvatarili! Koliko noči smo prespali po kolibah! Lepi časi so bili to . . . In zdaj greste v Ameriko. Jaz pa ostanem doma. Starost je prišla name. (*Natoči vino in trči z vsemi tremi.*) Srečno pot, Žagar, in ti Zima, in ti Zavrle! (*Pije.*)

Torbarček. Srečno pot! (*Tudi pije.*) Koliko torb sem naredil za vas v teh štiridesetih letih, kar jih šivam. Prvo torbo vsakemu tako pred petindvajsetimi, tridesetimi leti. Pozneje vsaka tri, štiri leta drugo. In letos sem vam napravil ameriške tor-

be. Prijatelji kristjanski, rad vas imam in srečno pot vam želim! *(Briše si oči z roko.)*

Žagar. Kaj bi to, moški smo. In če Bog da, se vidimo čez par let, zdravi, bogati in veseli!

PETI PRIZOR

Prejšnji. V sobo pride okoli petnajst, dvajset fantov in mož. Za njimi se drenjajo ženske in otroci. Soba se napolni z ljudmi in s prtljago. Zunaj je burja.

Mlad fant. Prebito, to je burja! Komaj ležeš. Ampak korajžni smo vseeno!

Žagar. To bi bilo žalostno, če bi vas korajža že zdaj zapustila.

Mož. Mi iz našega konca smo se hitro vzdignili. Ali ko gremo tako po vasi, treba potrkat na to okno, pa na drugo. Skoro v vsaki drugi hiši je Amerikanec. In glejte, cela procesija se nas je nabrala.

Žagar. Preveč žensk ste vzeli s seboj. Manj solz kot človek vidi, bolje je.

Tona. Brez srca bi bile, če ne bi prišle vsaj do sem. Spodobi se.

Zimovka. Jaz samo to mislim, kaj bo z menoj in z otroki, če te ne bo nazaj!

Zima. Neumnost! Nikar ne misli takih stvari!

Žagar. Vina daj ljudem, Dolenc, da se malo okrepčajo. Pot do postaje je dolga in na lojtrnicah bo zima.

Metka *popravlja svojo prtljago.* Kako hitro je vse prišlo! Poleti ob sejmu še vedeli nismo za Ameriko, in

zdaj gremo. (*Zamisli se. Spomni se preteklih časov, nasloni se na svoj kovčeg in zaihti*) Oh, kako sem žalostna, ko bi vi vedeli!

Teta. Pa doma ostani, Metka, se bo že živelo.

Metka *se vzdigne.* Ne, ne, ne morem. In ne smem. (*Stopi k mizi, kjer sede Žagar, Zima in Zavrle.*) Malo vina mi dajte! Da bom korajžna!

Torbarček *naliva.* Samo pij, duša!

Metka. Naj bo za slovo in za srečo. Naj ostanejo srečni in zdravi, ki so bili dobri z menoj. Tiste pa, ki so mi storili krivico, naj kaznuje Bog — strašno! Prokleti naj bodo! (*Pije.*)

Žagar. Hudo si, dekle!

Torbarček. Hude sovražnike imaš, hehe! Jaz ne bi bil rad med njimi. Zdi se mi, da ne odpuščaš rada.

Metka. Samo, če moram. Tako odpuščanje je morda gorje od kletve!

Torbarček. Poznamo se. Hude besede ali medena usta. Nobenega sovražnika nimaš, vsi smo te imeli radi.

Glasovi. Vsi! Res, vsi!

ŠESTI PRIZOR

Prejšnji, Pečarica in njena dekla.

Pečarica *dekli, ki nosi kovčeg na glavi.* Tam k peči ga postavi. Huj, skoro ruto mi je vzelo. *(Popravlja si robec na glavi)*

Žagar. In kje je ostal Lojz?

Pečarica. K Streharju ga je vleklo še enkrat. Po slovo k Ančki. In po njenega očeta je šel. Pojde tudi v Ameriko, slišim — ropotija stara.

Tona. Ančka je bolna, pripovedujejo.

Pečarica. To se razume. Za nič. In to naj bi gospodinjilo pri nas?! Imam pa že rajša, da gre Lojz v Ameriko.

Torbarček. Težko vam bo, strina, težko.

Pečarica. E, se bo že vrnil. Saj sem mu rekla. Če ne bo drugače, mu pošljem denar za nazaj. Ampak naj vidi, da ne pojde in ne pojde po njegovi neumni glavi.

Tona. Meni se pa dekle vendarle smili. Tako tiha je, pohlevna. Bogata res ni, pa saj pri vas ni sila za denar.

Pečarica. Oh, jaz je ne morem trpeti. Koliko sem se jezila zaradi nje, zadnji dve leti! Hudobna je; kaj ga moti, ko vidi, da ni zanj in da jaz ne pustim in ne pustim!

Alenčica. Lojz jo ima rad.

Pečarica. Naj jo ima. Naj le gre v Ameriko, bo že videl, kako je drugod. Dokler jaz živim, je ne pripelje na našo kmetijo, lo sem si zaverila. Edinec mi je in lahko si mislite, koliko pretrpim, ko ga ta deklina ne pusti in ne pusti iz mreže. Sovražim jo. Greh bi naredila zaradi nje, verjemite mi.

Tona. Zdaj lezi že mesec dni. Bleda je in drobna, kakor otrok. Ona ni kriva, če sili Lojz za njo. *(Zunanaj zaropotajo vozovi. Mračí se.)*

Žagar. Aha, so žr prišli! Zdaj se pa lepo polahko poslovimo. Plačat!

SEDMI PRIZOR

Prejšnji. Dva voznika stopita v sobo s dolgimi biči v rokah, na nogah visoke škornje, na glavi kapuce iz vosčenega platna.

Prvi voznik. Ljudje božji, zdaj se pa vzdignite!

Drugi voznik. Konji ne morejo dolgo stati v takem dežju in v taki burji.

Prvi voznik. Sneg naletava. Vražja pot bo. Zmrzavali bomo.

Košir *toči vino v kozarce.* Pijta malo!

Prvi voznik *pije.* Za srečno Ameriko!

Drugi voznik *pije.* In srečno vrnitev!

OSMI PRIZOR

Prejšnji. Lojz in Strehar, postaren mož, star približno 45 let, ali že jako izmučen in izdelan človek.

Lojz. Skoro zakesnila sva.

Pečarica. No, sem mislila, da se ti je pamet na bolje obrnila in da ostaneš doma.

Lojz. Oh ne, ne bom se premislil. Ampak Ančka je jako bolna. To vam povem, mati, če se Ančki kaj zgodi . . . (*Preteče:*) Potem naj vam Bog odpusti, jaz vam ne bom! . . .

Pečarica. Kaj sem jaz kriva njene boleznij?! Kaj sem ji urekla? Neumen si, fant, jako neumen! Tam, vidiš, tam pri peči so tvoje ropotije. Na, in zdaj pij hitro malo vina. In to veš, kadar se premisliš, samo piši . . .

Žagar *vstane.* In zdaj, preljubi ljudje, zdaj pojdimo! Kaj se bomo obotavljali. Z Bogom, prijatelji! (*Daje Dolencu, Koširju in Torbarčku roko.*) Z Bogom, ženske! Srečni ostanite! (*Pristopi k peči in vzame svoj kovčeg; Košir mu pomaga.*) Sem pojdi, Metka! Katero je tvoje? (*Vzdigne tudi njeno prtljago, prime dekle za roko in gre skozi vrata. Na vratih nazaj.*) Z Bogom!

Metka *poljubi teto in prijateljici.* Z Bogom! (*Odhaja z Žagarjem.*)

(Vrata ostanejo odprta. Zunaj se vidi na cesti v polutemi lojtrski voz. Burja rjove besno, dež lije, oknice žvenketajo, vrata loputajo.)

Zima. Z Bogom, žena! Z Bogom, otroci! *(Poljublja jih.)*
Pridni bodite! Bom že pisal. Zaradi vas grem v Ameriko, da vam bo lepše, ljubi moji!
(Vsi se poslavljajo. Ženske in otroci jokajo. Voznika pomagata nositi kovčege.)

Zavrletovka. Nikar ne pozabi na nas! Nikar ne pozabi!

Zavrle. Ne pozabim.

Zavrletovka. In piši! Takoj piši, ko prideš tja.

Lojz. Z Bogom, mati! Milo se mi je storilo. Mati, Ančka je jako bolna . . . Toliko sem se korajžil na pot in zdaj me je strah. Če se Ančki kaj zgodi . . . Mati, še enkrat bi vas prosil . . .

Pečarka. Le pojdi, le pojdi! Bolje je zate in zame! Rada te imam, ampak jaz sem mati, moram ti braniti, če siliš v nesrečo. Ono dekle ni zate, verjemi.

Lojz. Pa z Bogom, mati! Morda se vidimo kmalu. Ampak, če se Ančki kaj zgodi, me ne bo nikoli več.

Pečarica. Samo pojdi. Premislil se boš in spoznal boš, da sem imela jaz prav. Eh, manjka se deklet! Ali to ti povem, katerakoli, samo ta ne! *(Odhaja s sionom.)*

(Soba je sa trenotek prazna. Odzunaj se sliši jok, klici, ropot. Potem zadrdrata vozova. Burja tuli in dež bije po šipah. Vrata so odprta na iztežaj. Temni se jako.)

DEVETI PRIZOR

Ženske, otroci, Dolenc, Dolencevka, Košir in Torbarček se vračajo. Tona in Alenčica vodita Zimovko, ki joka na glas.

Tona. Ali potolaži se! Saj ni umrl. Ali se boš smejala današnjim solzam, ko se bo vrnil bogat in gosposki!

Zimovka. Otroci, kaj bomo počeli! Kaj bomo počeli!
(Joka. Tudi otroci jokajo.)

Pečarica vodi Zavrletovko. Ali ženska, kaj ste ob pametl. Saj jih nismo devali v grob! Jaz sem vdova in edinec mi je odšel, pa se nisem zajokala. To ste ženske! Za vsako neumnost joka, kakor bi bilo vsega konec. Sem k peči sedite. Vsi ste mokri in premrli. Tudi mene je zmočilo . . . Nu, malo počakam, potem pa pojdemo domov.

Torbarček. Odšli so. Bog vè, če jih še kdaj vidim. Star sem že.

Košir. Prazno je za njimi, prazno . . .

Dolenčevka *ženskam*. Malo se odpočijte, že še pridete domov.

(Ženske jokajo in vzdihujejo.)

Zimovka *otrokom*. Čez morje gre oče, čez morje! Oh, zakaj sem ga pustila, reveža!

Pečarica. Kaj vam pa je, vsem?! Kaj pa jokate, kakor za pogrebom?! V Ameriko so šli, po zlato so šli, pravijo. Se že vrnejo. Tvoj mož je pameten in delaven, Zimovka! Se bo že preril do denarja. Saj se jaz ne jokam, ko vem, da ne bo Lojz ničesar zaslužil in dosegel. Razvajen je, moj sinko! Pa misli, da ni. Ali preden bo pol leta, mi bo pisal po denar. Naj se ukroti, naj!

Dolenc in Dolenčevka pospravljata kozarce po mizah.

Dolenc. Pa so odšli, na. Škoda jih je. Dobri pivci so bili. Nobeni pijanci, ampak poštenjaki, kakršnih ni vsak dan.

Dolenčevka. A ti si ostal doma, pokora lena. Bi bil tudi lahko odšel. Tvoja sinova bi že vedela porabiti ameriški drobiž.

Dolenc. Tvoja sinova naj gresta sama po cekine in po zlato. Vsak zase. Slišal sem, da v Ameriki še vina piti ne smeš, če nečeš biti zaprt.

Zimovka *buta z glavo ob miso*. Kaj naj počnem, ljudje božji, kaj naj počnem?! *(Otroci jokajo.)*

Dolenčevka. Nikar tako, botra, nikar! Ob zdravje se pripravite. Na otroke mislite in v Boga zaupajte. Bo že prav, bo že prav.

DESETI PRIZOR

Prejšnji. Ančka. Vrata se nagloma odpro in v sobo plane Ančka, smrtno bleda s pletenimi lasmi in na pol oblečena. Vrata ostanejo na istežaj odprta.
Noči se.

Ančka. Kje so?! (*Ozira se okrog.*) Kje so?! Ljudje božji, recite, kje so?!

Vsi *za trenotek obstanejo, jok utihne, vse umolkne v sobi, samo burja tuli.*

Košir. Odšli so. (*Težko padejo besede v občini molk. Vsak ostane na svojem mestu.*)

Ančka *se dvigne in zakriči.* Odšli so! Oh! (*Molk.*) In vi ste jih pustili?! (*Molk.*) Ve žene ste jih pustile, da so odšli?! Ha ha! (*Molk.*) Zakaj ste jih pustili?! Zakaj, vprašam?! (*Divja po sobi, dotakne se zdaj ene zdaj druge ženske in govori s strašnim glasom:*) Zakaj? Reci! Reci! Reci! (*Vsi strme nepremično vanjo. Čudna groza gre od nje. Pred Pečarico obstane. Trenotek jo gleda, potem jo zgrabi za rame in jo stresa.*) In ti tudi! Ti si ga tudi pustila!

Kakšna mati si ti?! Zver si! Morilka si! (*Zapusti jo naglo. Ozre se naokoli. Z močnim glasom:*) Vsi bodo poginili! Nobenega ne bo nazaj. Nobenega ne! (*Trenotek neme, tihe groze. Potem ženske zavriskajo, zajokajo, zatulijo. Otroci zakriče. Vse se zdrsne v strašni, preteči grozi. Ona zopet zgrabi Pečarico za rame in ji kriči v obraz:*) Tudi njega ne bo! Tudi Lojza ne bo! (*Odpahne Pečarico; zgrudi se na kolena.*) Zakaj ste jih pustili?! Nikoli več, nikoli več jih ne bo! (*Zahrope, zakašlja.*) O! O! O! Smrt! . . . Umiram! . . .
(*Ženske se zgroze, odmaknejo, obmolknejo, okamenje. Skozi odprta vrata zija strašna in rjoveča noč.*)

(Zastor polagoma pade)

KONEC

www.omnibus.se/beseda

ISBN 91-7301-338-2